

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘΜ. ΦΥΛΛΟΥ 114 ■ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1991 ■ ΤΕΒΕΤ - ΣΕΒΑΤ 5751

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ του κ. ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗ

Με συγκίνησε η πρόταση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου να μιλήσω και εγώ σήμερα για την Ανθολογία που εκδίδει. Με συγκίνησε, γιατί δεν απευθυνόταν στον συγγραφέα - που κατά σύμπτωση είμαι - , αλλά στον Καμπανέλλη, που με πολλούς Έλληνες Εβραίους, άνδρες και γυναίκες, βρέθηκε στο ίδιο Ες Ες στρατόπεδο συγκεντρώσεως και εξοντώσεως (Konzentrations und Fernichtungs - lager), όπως ήταν η πλήρης ονομασία του αναθεματισμένου εκείνου τόπου και τόπων. Να γιατί με συγκίνησε αυτή η πρόταση.

Όποιος έχει ζήσει σ' εκείνους τους τόπους, δεν μπορεί ποτέ να ξεχάσει τους άλλους, εκείνους που βρέθηκε μαζί τους εκεί. Πολύ περισσότερο δεν μπορεί να ξεχάσει τους Εβραίους.

Δεν μπορεί να τους ξεχάσει - μιλώ τώρα γενικά - για πολλούς μικρούς λόγους. Και ανάμεσα σ' αυτούς **ένας** που σπάνια αναφέρεται στα βιβλία που έχω διαβάσει για τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως, αλλά στη δική μου μνήμη έχει πολύ βαθιά εγγραφεί και θα προσέθετα εγγραφεί ενεργά, έτσι που συχνά να ορίζει τον τρόπο που σκέπτομαι και αισθάνομαι.

Ποιός είναι αυτός; Είναι το αντιφατικά θείο γεγονός, ότι σ' εκείνη την κόλαση εξομοιωμένοι όλοι κάτω από την ίδια μοίρα, είχαμε γδυθεί από κάθε διάκριση, κάθε προκατάληψη, κάθε διαχωρισμό φυλετικό, εθνικό, ταξικό, θρησκευτικό, ιδεολογικό, είχαμε γίνει μια ενιαία ανθρώπινη κοινωνία, μια οικουμενική μειονότητα, δοσμένοι σ' ένα ομοούσιο όνειρο: το τέλος εκείνης της κόλασης.

Είπα πως είμασταν όλοι εξομοιωμένοι κάτω απ' την ίδια μοίρα. Με τη διαφορά πως κάποιων η μοίρα ήταν πιο μαύρη, των Εβραίων. Κι όμως, αγαπητοί φίλοι, αυτοί οι πιο πολύ απ' τους άλλους μελλοθάνατοι, ήταν αυτοί που πιο πολύ απ' τους άλλους επιφυλάσσανε και συντηρούσαν το όνειρο, θά' λεγα **το μεγάλο όνειρο** πως η ζωή δεν χάθηκε, ο άνθρωπος δεν χάθηκε, ο κόσμος δεν χάθηκε.

Αυτά που λέω αυτή την ώρα, εδώ σε μιαν ωραία αίθουσα της οδού Ακαδημίας, σε μια δεξίωση, μέσα

στην ευλογημένη ρουτίνα και ασφάλεια μιάς καθημέρας όπως όλες, ίσως να δείχνουν παρωχημένα, χιλιοεπιτωμένα ή να είναι και κουραστικά.

Αλλά όσοι τα έζησαν, πώς να τα ξεχάσουν; Άλλωστε η μνήμη δεν είναι αποθήκη, είναι σχολείο, διδακτήριο; Θυμάμαι Εβραίους στο Μαουτχάουζεν να δίνουν κουράγιο, να εμπνέουν ελπίδα σε μη Εβραίους. Εκεί τους γνώρισα κι εγώ και χάρη σ' αυ-

τούς είδα σε μιαν ακραία μορφή τις ψυχικές διαστάσεις του ανθρώπου. Όταν αναλογίζομαι σήμερα πού οφείλεται η καρτερικότητα και η γαλήνη με την οποία οι περισσότεροι Εβραίοι αντιμετώπιζαν τη μοίρα τους στο στρατόπεδο, καταλήγω στη σκέψη πως έχουν ένα δικό τους ψυχικό και πνευματικό εφόδιο, να κοιτάζουν στο βάθος του χρόνου, και του παρελθόντος και του μέλλοντος χρόνου. Κάνω ακόμη τη σκέψη, πως αυτός ο κατ' εξοχήν ρεαλιστής λαός έχει ταυτόχρονα και μιαν άλλη ιδιότητα, σε εξίσου μεγάλη δόση. Την ικανότητα ν' αποκόβεται ψυχικά απ' την πραγματικότητα, όταν πια αυτή γίνεται ανελέητα εχθρική και να μετακινείται σ' έναν κόσμο άλλο, παίρνοντας όμως μαζί την πίστη του και

τα οράματά του για τη δημιουργία μιάς άλλης ζωής. Και συχνά, λόγω ακριβώς αυτού του κοιτάγματος στο βάθος του χρόνου, να πετυχαίνει τη μετουσίωση της μεταφυσικής του υπόστασης σε πραγματική, σε μια νέα ζωή.

Με όσα ήδη έχω πει, έχω εκφρασθεί και για την έκδοση που το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο είχε την ωραία ιδέα να κάμει. Είναι ένα απόκτημα πολυλαπλά χρήσιμο. Η εικόνα της ζωής των Εβραίων της χώρας μας, του χαρακτήρα τους, της περιπέτειάς τους όπως αυτή ζωγραφίζεται κι αποκαλύπτεται μέσα από κείμενα της ποίησης και της λογοτεχνίας μας, είναι μια ιδέα ευρηματική, γιατί σίγουρα είναι και η πιο σωστή, η πιο αντικειμενική.

Αλήθεια, πόσο ξέρουμε εις βάθος τους ανθρώπους που ζούμε στην ίδια χώρα, στην ίδια πόλη, στην ίδια γειτονιά; Και πολύ περισσότερο, πόσο ξέρουμε όσους επί πλέον συνιστούν και μιαν κοινότη-

Συνέχεια στη σελ. 22

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Χαλκίδα: Γάμος. Φωτογραφία έξω από τη Συναγωγή, το 1929. Το ζεύγος των νεονύμφων είναι ο Αλμπέρτος και η Μαίρη Κοέν. Ο Ραββίνος Σαλής από τα Τρίκαλα. (Φωτ. του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος).

Το φαινόμενο του ρατσισμού και του αντισημιτισμού

Του Καθηγητή κ. ΘΑΝΟΥ ΛΗΠΟΒΑΤΣ

Για να καταλάβει κανείς τον ρατσισμό, δεν αρκεί να τον δει μόνον ως αποτέλεσμα ιστορικών παραγόντων. Ο ρατσισμός και ο αντισημιτισμός, ως ιδεολογία και ως ψυχική προδιαθεση, είναι βέβαια μια συνέπεια τραυματικών πολιτισμικών αλλαγών, τόσο στο χώρο της κοινωνίας, όσο και στο χώρο της γνώσης, αλλά εξακολουθούν και υπάρχουν αυτόνομα παραπέρα, παρ' όλες τις επιστημονικές και φιλοσοφικές κριτικές. Αυτό μας οδηγεί στο ουσιαστικό ερώτημα αναφορικά με τους λόγους της επιτυχίας του ρατσισμού. Έτσι, κάθε πολιτισμικό φαινόμενο πρέπει πάντα να αναλύεται διπλά: δομικά και ιστορικά και αυτό πάλι συνεπάγεται τόσο μια ψυχική, υποκειμενική όσο και μια κοινωνική, αντικειμενική διάσταση. Για να μπορέσουν σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίπτωση να εμφανισθούν ρατσιστικές αντιδράσεις, πρέπει η περίσταση αυτή να "συναντήσει" μια από πριν υπάρχουσα, λανθάνουσα ρατσιστική τάση. Αυτή η τελευταία αποτελεί τον **λόγο** για την επιτυχία του φαινομένου, το οποίο έτσι "κατανοούμε".

Ι. Ψυχαναλυτική προσέγγιση του ρατσισμού

Το υποκείμενο γυρεύει πάντα να "πραγματοποιήσει" την ταυτότητά του, δηλαδή να την ολοκληρώσει φανταστικά και γυρεύει να βρει ένα σκοπό και ένα νόημα στη ζωή του. Εφευρίσκει μύθους (ή τους βρίσκει από πριν έτοιμους), που "εξηγούν" την **πρωταρχική αρχή**, την "καταγωγή" των πραγμάτων, δηλ. τη δική του "καταγωγή". Αυτό το ψάξιμο των "πρώτων αρχών" σχετίζεται με τη μαγική, πρωτόγονη ιδέα της παντοδυναμίας των σκέψεων και έχει ως σκοπό να εξαλείψει από τον κόσμο την ατέλεια όλων των πραγμάτων, την έλλειψη και τη Διαφορά. Όλοι οι άνθρωποι φαντασιώνουν ως παιδιά την λεγόμενη **"πρωταρχική σκηνή"**, μια φαντασίωση που βιώνεται τραυματικά και αγχωτικά: εδώ το υποκείμενο σκηνοθετεί φαντασιακά και με **ανησυχητικό** τρόπο τη στιγμή που έγινε η σύλληψή του, τη συνουσία των γονέων του και αυτή τη στιγμή είναι αδύνατον να αναπαραχθεί πραγματικά. Το υποκείμενο θα ήθελε όμως να είναι μάρτυς και σκηνοθέτης των ιδίων του απαρχών, ως "αυταίτιος". Αντί τούτου, κάνει την τραυματική εμπειρία, ότι για να "παρραχθεί" ένας άνθρωπος, χρειάζονται δύο διαφορετικά φύλα και ότι η "παραγωγή" του ενέχει και μία παθητική - απούσα διάσταση, δηλ. το παιδί το ίδιο, έτσι ώστε το υποκείμενο μπορεί ν' αποτελέσει τον "αποκλεισμένο τρίτο" (δίπλα στους γονείς), το

"πρόϊόν" που μπορεί να το πετάξουν ως "απόρριμμα". Κάθε υποκείμενο ανακαλύπτει κάποτε τη **Διαφορά** των φύλων, έτσι ώστε καταλαβαίνει ότι και σ' αυτό το ίδιο κάτι λείπει (γιατί θα είναι ή άνδρας ή γυναίκα) και ότι επίσης μπορεί ν' αποτελέσει ένα πεταγμένο και αποκλεισμένο "κατάλοιπο". Αυτή η **ανησυχητική** ανακάλυψη μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικές ψυχικές διεργασίες: πολλά υποκείμενα παραμένουν ασυνείδητα σε μια κατάσταση σαγήνευσης και τρόμου απέναντι σ' αυτή την ανακάλυψη και γυρεύουν στη συνέχεια με φαντασιακό τρόπο να ξαναγυρίσουν στην κοιλιά της μητέρας, στην οποία υπάρχει μία οργανική ολότητα.

Όλες οι ουτοπίες μιας ομοιογενούς και αδιαφοροποίητης ισοπεδωμένης ανθρώπινης κοινωνίας έχουν αυτόν τον χαρακτήρα, ενώ όλοι οι μύθοι είναι μύθοι των "καθαρών απαρχών", δηλ. αποθέτουν και ισχυρίζονται τον σχηματισμό μιας ομοιογενούς, καθαρής, συλλογικής ταυτότητας, μέσα από τον αποκλεισμό του "άλλου" (και του "Άλλου"): έτσι εξηγούν την ύπαρξη του κακού στον κόσμο.

Αλλά ο άλλος υπάρχει παρ' όλ' αυτά και δεν μπορεί ν' αποφύγει κανείς να έρθει σε επαφή μαζί του και να τον αντικρύσει. Όμως ο άλλος, ως "διαφορετικός", είναι πάντα ανησυχητικός, γιατί υπενθυμίζει αυτό που το υποκείμενο δεν θα ήθελε να ξέρει, ότι δηλ. υπάρχει η Διαφορά και η έλλειψη. Εδώ μπορεί να καταρρεύσει το Συμβολικό, η Γλώσσα, που η λειτουργία της είναι να διαμεσολαβεί ανάμεσα στο φανταστικό και το πραγματικό. Αυτό συμβαίνει όταν το υποκείμενο απαρνείται την Διαφορά που δομεί την Γλώσσα την ίδια (και τη σκέψη). Ως συνέπεια αυτών, η σχέση του ρατσιστικού υποκειμένου με τον άλλον χαρακτηρίζεται από την **απάρνηση** της αντίληψης που έχει για την πραγματικότητα, καθώς και από τη **βία** απέναντι στο ξένο, στο διαφορετικό. Η βία προέρχεται από το ότι ο άλλος δεν μπορεί να "υπάρχει", επειδή δεν επιτρέπεται να υπάρχει, επειδή ο ίδιος ο Νόμος που εισάγει κάθε Διαφορά και πριν απ' όλα τη Διαφορά των φύλων, έχει παύσει να ισχύει, δηλ. το υποκείμενο να απαρνείται. Αλλά ο Νόμος απαγορεύει τη βία (ως αυθαιρεσία). Όσο πιο όμοιος, πιο αφομοιωμένος είναι ο άλλος, τόσο πιο ανησυχητικός εμφανίζεται να είναι, γιατί εδώ πρόκειται για την αντίληψη των "μικρών διαφορών". Για τον Hitler, οι Εβραίοι ήταν "ψύρες", για τον Stalin οι διαφωνούντες ήταν "αποβράσματα της ανθρωπότητας", ή "τρελλοί", δεν είχαν δηλ. μια ανθρώπινη υπόσταση.

Η απάρνηση αποτελεί ψυχικά κάτι που πάει πιο

βαθεία από την απώθηση: το υποκείμενο απαρνείται την αβάστακτη αντίληψη της έλλειψης μέσα στην πραγματικότητα, δεν την "βλέπει" συνειδητά (την βλέπει όμως ασυνείδητα) και επιμένει στην **προ-κατάληψη** του αναφορικά με την "ανυπαρξία" της Διαφοράς. Μια συνέπεια αυτού είναι ότι το υποκείμενο γυρεύει εδώ καταφύγιο σε φετίχ: σε αντικείμενα, σύμβολα, τελετουργικά, που αντικαθιστούν αυτό που λείπει. Έτσι, το υποκείμενο ηρωοποιεί και εξυψώνει τον εαυτό και την φυλή του, ενώ το αντικείμενο της επιθυμίας του αποκτάει τον φαντασιακό χαρακτήρα της τελειότητας, πράγμα που σημαίνει την παραδοχή της ύπαρξης μόνον ενός φύλου: του ανδρικού. Η επιθυμία του φετιχιστή ή του ρατσιστή (χωρίς να είναι ένας φετιχιστής ρατσιστής και το αντίστροφο: εδώ πρόκειται **μόνο** για δομικές, μερικές αναλογίες) είναι "αυτόνομη", "φαλλική", δεν του λείπει "τίποτα" και κάθε τι που του υπενθυμίζει αυτό το "τίποτα", εκμηδενίζεται, γίνεται απόρριμμα και απόβρασμα.

II. Η ρατσιστική σκέψη

Ολα όσα αναφέραμε έως εδώ αναλύουν γενικά το φαινόμενο του ρατσισμού, που πρέπει στη συνέχεια να συγκεκριμενοποιηθεί πάρα πέρα. Μια πρώτη διαφοροποίηση αφορά δύο τύπους ρατσισμού και η διαφορά αυτή είναι σημαντική. Αυτό γιατί επικρατεί γενικά ένας πληθωρισμός στη χρήση των εννοιών, αναφορικά με φαινόμενα τέτοια, όπως ο ρατσισμός ή ο φασισμός: κάθε μορφή εθνοκεντρισμού και ξενοφοβίας δεν είναι και ρατσισμός, κάθε μορφή δικτατορίας δεν είναι φασιστική και όταν εμφανισθεί ο πραγματικός ρατσισμός και φασισμός, τότε είναι κανείς ανίκανος να τους αντιμετωπίσει θεωρητικά και πρακτικά.

Ο εθνοκεντρισμός είναι μια απόρροια της φαντασιακής ταυτότητας κάθε ανθρώπινης ομάδας και σημαίνει την αντιπαλότητα, το φθόνο και το κλείσιμο της απέναντι σε μια άλλη ομάδα³. Εθνοκεντρικές προκαταλήψεις συνοδεύουν πάντα τις σχέσεις ανάμεσα σε θρησκευτικές και εθνικές κοινότητες, ανάμεσα σε τάξεις, κόμματα, πόλεις, χωριά κ.λπ. αλλά αυτές δεν παίρνουν αναγκαστικά οξείες μορφές, εκτός από περιπτώσεις πολέμου, οικονομικής, πολιτικής ή ψυχολογικής κρίσης, δηλ. όταν άτομα, τάξεις ή λαοί κατέρχονται πολιτισμικά ή δεν ξεπερνάνε τα "συμπλέγματά" τους.

Τότε δημιουργείται μια κατάσταση φαντασιακής απειλής από τον "άλλο", **άσχετα** αν υπάρχει μια πραγματική απειλή ή όχι. Τότε είναι συνήθως τα φράγματα του πολιτισμού ενάντια στη βαρβαρότητα πολύ εύθραυστα. Οι ουμανιστικές, διαφωτιστικές και σοσιαλιστικές ιδεολογίες του 19ου αιώνα δεν μπόρεσαν να εμποδίσουν τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και σίγουρα ένας λόγος ήταν το ότι παρέμειναν αφηρημένες, ενώ από την άλλη από τα μέσα του 19ου αιώνα ανθούσαν οι ιδεολογίες της παληνόρθωσης, του ρατσισμού, του αντισημιτισμού και του ιμπεριαλισμού.

Η κατάσταση της υπαρξιακής απειλής παράγει **άγχος**⁴ στα υποκείμενα τα οποία ζουν φαντασιακά την απειλή. Η έξαψή τους, που προέρχεται από ανησυχιακά βιώματα, προδίδει τον διπλό, σεξουαλικό και θανατικό χαρακτήρα της: τα υποκείμενα αναθυμούνται ξανά την "πρωταρχική σκηνή", καθώς και τις φαντασιώσεις του διαμελισμού του σώματος, ενώ η διαφορά με τον άλλον (αντίπαλο ή εχθρό) υπενθυμίζει τις φαντασιώσεις ευνουχισμού (ακρωτηριασμού) και την τραυματική διαφορά των φύλων. Ο ρατσιστής αισθάνεται πιο βαθιά ανασφάλης απ' ό,τι ο ξενοφοβός είναι σεξουαλικά σε έξαψη⁵, γιατί δεν είναι σε θέση να διαφοροποιεί, από τη μια άμεση στα φύλα, από την άλλη ανάμεσα στη σεξουαλικότητα και την κοινωνικότητα (που προϋποθέτει μια απόσταση από τη σεξουαλικότητα). Έτσι ο ρατσιστής "εξάπτεται" όταν αντικρύζει ή "οσφραίνεται" τον άλλον (τον Εβραίο, τον ξένο, τον εθνικό ή τάξικό εχθρό, τον ομοφυλόφιλο κ.λπ.), γιατί απαρνείται αρχικά την πιο θεμελιώδη διαφορά, την διαφορά των φύλων (και είναι μισογύνης). Έτσι ταυτίζει στη συνέχεια κάθε διαφορά που του "απειλεί" την "ακεραιότητα", με την διαφορά των φύλων, δηλ. μέσω της απάρνησης "σεξουαλικοποιεί" κάθε διαφορά (εξ ου και τα βρώμικα αστεία για τους Εβραίους, τους ξένους κ.λπ.). Αυτό συνεπάγεται πάντα και μια βιαιότητα, γιατί η πρωτόγονη σεξουαλικότητα ενέχει πάντα και τη βιαιότητα.

Πέραν αυτών, αυτό που διακρίνει το ρατσιστή είναι η οντολογική σκέψη του και οι μηχανισμοί προβολής⁶. Η οντολογική σκέψη σκέπτεται με μαγικές ουσίες που είναι συγχρόνως και γένη, δηλ. κατηγορίες συνόλων. Ο "Εβραίος" δεν είναι κάποιος συγκεκριμένος Εβραίος, που μπορεί να είναι συμπαθής ή αντιπαθής όπως ο καθένας, αλλά ένας ανώνυμος αντιπρόσωπος ενός γένους, που ορίζεται από μια αμετάβλητη "φυσική", κακή, "ουσία". Ο "Εβραίος" δεν είναι ένα ανθρώπινο υποκείμενο, αλλά ένας δαίμων ή ένα ζώο.

Επειδή είναι πάντα ο **ίδιος, ανεξάρτητα** από το τί κάνει, "φταίει πάντα για όλα" (είτε είναι καπιταλιστής, είτε είναι επαναστάτης, είτε είναι διανοούμενος, είτε είναι παραδοσιακός). Επειδή παραμένει ανώνυμος⁷ (στην αντίληψη του ρατσιστή: βλέπε τους αριθμούς που "έγραφαν" επάνω στο δέρμα των καταδίκων στα χιτλερικά στρατόπεδα συγκέντρωσης), αποτελεί ένα είδος αρνητικό φετίχ, που ο ρατσιστής - αντισημίτης πρέπει να κατομεταχειριστεί, για να εξυψώσει τον εαυτό του.

Ο "εαυτός" του ρατσιστή - αντισημίτη σφετερίζεται το λόγο ως ιδιοκτησία του και ορίζει μέσα από έναν ατέλειωτο μονόλογο το Λόγο του Κυρίου, αυτό που είναι καλό ή κακό: μόνο αυτός έχει ένα όνομα ως υποκείμενο, ενώ ο αποκλεισμένος Άλλος δέχεται το όνομά του από αυτόν, όπως και ένα ζώο. Ο "Εβραίος" είναι έτσι μια κακή "ουσία" **και** ένα καθαρό όνομα (σημαίνουν), όπως μια βρισιά, που παίζει έναν βασικό ρόλο στην ψυχική οικονομία του αντισημίτη, ανεξάρτητα αν γνωρίζει ή όχι ο ίδιος Εβραίους.

III. Ιστορικά στοιχεία

Ο μοντέρνος αντισημιτισμός, ως μία παραλλαγή του ρατσισμού, δεν ταυτίζεται με τον αντιουδαϊσμό που υπήρχε στην Αρχαιότητα (παραλλαγή του εθνοκεντρισμού), ενώ ο μοντέρνος ρατσισμός αποτελεί μια απρόβλεπτη αντίδραση στη βιομηχανική και δημοκρατική - διαφωτισμένη κοινωνία (από το 1800 κι έπειτα). Ο μοντέρνος ρατσισμός φέρει τα κατάλοιπα του μαγικού τρόπου σκέψης και του θεσμού της δουλείας (όταν αυτή πήγαινε να καταργηθεί) και λειτουργεί μέσω της φήμης και των ψευδών πληροφοριών και υποθέσεων. Αυτός ο μηχανισμός **προβολής** (των ιδίων κακών προθέσεων επάνω στον "άλλον") είναι ακριβώς αυτό που ορίζει τον ρατσισμό και όχι απλώς οι προκαταλήψεις: όταν εμφανισθεί μια κρίση, τότε φταίνει οι ξένοι ή οι Εβραίοι, όταν υπάρχει εκμετάλλευση, τότε φταίνει ο διεθνής Εβραϊσμός ή ο δυτικός πολιτισμός, όταν ο ισραηλινό-παλαιστινιακός πόλεμος γίνεται όλο και πιο βάνανσος και από τις **δύο** πλευρές, τότε βλέπουμε μόνο τη μία και φταίνει η συνωμοσία του σιωνισμού και του ιμπεριαλισμού, κ.λπ.

Έτσι, οι Εβραίοι εμφανίζονται εδώ ως αντι-ράτσα και η κυρίαρχη πλειοψηφία του ΟΗΕ, που παραισύρθηκε με υποσχέσεις και χρήματα από τα αραβικά δικτατορικά καθεστώτα, ονόμασε τους σιωνιστές ρατσιστές: μια ονομασία με καταστρεπτικές συνέπειες, γιατί δεν εκφράζει καμιά δικαιολογημένη κριτική ενάντια στη διεξαγωγή του πολέμου από τους Ισραηλινούς, αλλά αντίθετα, διαιώνίζει μέσω της λαϊκιστικής δημαγωγίας τον αντισημιτισμό. Συνοψίζουμε: ο εθνοκεντρισμός συνοδεύει πάντα τις συγκρούσεις ανάμεσα στους ανθρώπους, ενώ ο ρατσισμός (αντισημιτισμός) βασίζεται επάνω σ' ένα ντελιρίο.

Ο αντισημιτισμός χρειάζεται ωστόσο μια πρόσθετη εξήγηση, γιατί αποτελεί μια ιδιαίτερη ιστορική παραλλαγή του ρατσισμού. Αρχικά βασιζόνταν επάνω στο φθόνο και το ανταγωνιστικό μίσος μιας εβραϊκής σέκτας (αίρεσης), των λεγομένων "χριστιανών", απέναντι στους Εβραίους. Όταν η εκκλησία συνθηκολόγησε απέναντι στη δεσποτική εξουσία του "μεγάλου" Κωνσταντίνου και των διαδόχων του, τότε οι Εβραίοι παραγκωνίσθηκαν στα περιθώρια της κοινωνίας ως "ψεύτες" και "υιοί του διαβόλου". Η Νοβέλλα 146 του Ιουστινιανού, από το έτος 553¹⁰, αποφαινεται ότι "οι Εβραίοι ερμηνεύουν τρελλά τις γραφές", ενώ ο αυτοκράτορας είναι η ενσαρκωμένη δύναμη του Νόμου, που είναι ταυτόσημη με τον Λόγο και την "ορθή δόξα", δηλ. αντιπροσωπεύει τη μόνη αληθινή ερμηνεία της γραφής (Lex animata, viva vox juris). Ο βυζαντινός αυτοκράτορας ήταν ένας σωσίας του Ιησού Χριστού, ως η άμεση φαντασική ταύτιση ανάμεσα στο Πραγματικό και στο Συμβολικό, η οποία αποκλείει γι' αυτό με τη βία κάθε διάλογο και κάθε πλουραλισμό απόψεων.

Η θεοκρατική αυτή ιδεολογία που αναπτύχθηκε

μέσα σε μια δυναμική κοινωνία, που συνέχεια απειλούνταν από κρίσεις και κινδύνους εξωτερικούς και εσωτερικούς, επέζησε στη συνέχεια κάτω από άλλες μορφές. Η μορφή που την διαδέχθηκε ήταν εκείνη της διαστροφής της μοντέρνας βιολογικής επιστήμης που ονομάστηκε "θεωρία της ράτσας" και η οποία άνησε από τα μέσα του 19ου μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα. Αυτό εξηγείται από το ότι ο μοντέρνος Λόγος της Γνώσης έχει δύο όψεις: η μία όψη είναι διαφωτιστική και κριτική και βασίζεται επάνω στη δημοκρατική δημοσιότητα, η οποία αποτελείται από ισοτίμους πολίτες που συζητούν ελεύθερα για τα κοινά, με γνώμονα τον ορθό - κριτικό Λόγο. Η άλλη όψη όμως, είναι εργαλειώδης και ταξινομητική και έχει την τάση να υποτάσσει τα πάντα και τους πάντας σε τεχνικούς - οικονομικούς - γραφειοκρατικούς σκοπούς. Αυτή η δεύτερη όψη είναι αιτία και αποτέλεσμα της "γνώσης" των διαφόρων κρατικών και μη μηχανισμών, με σκοπό την κυριαρχία.

Πέραν από αυτό το Λόγο της γνώσης, ο τεchnοκρατικός Λόγος ευθύνεται όμως και για την ισοπέδωση όλων των πολιτιστικών και αξιακών διαφορών και ιεραρχιών μέσα σε μια κοινωνία μαζών, η οποία παράγει αυτό που ο Freud ονομάζει "δυσφορία μέσα στον πολιτισμό". Κάθε υποκείμενο έχει ναρκισσιστικές φαντασιώσεις παντοδυναμίας, που το κάνουν να αισθάνεται φθόνο απέναντι στον όμοιό του. Αυτή η σχέση επικαλύπτει και τις αντικειμενικές κοινωνικές αντιθέσεις: **άλλο** η αντίφαση ανάμεσα στο Κεφάλαιο και στην Εργασία και **άλλο** ο φθόνος των εργατών (ως πρόσωπα) απέναντι στους καπιταλιστές (ως πρόσωπα). Η δεύτερη περίπτωση υπάρχει και μέσα από τα "συμπλέγματα" των "φτωχών" μικροαστών απέναντι στους "πλούσιους" αστούς και αποτελεί συστατικό στοιχείο κάθε λαϊκισμού (και φασισμού).

Μόνο μια πολιτισμική εξέλιξη των πνευματικών και ηθικών ικανοτήτων του ατόμου σε όλες τις τάξεις, καθώς και η παραδοχή των διαφορών (δηλ. η παραδοχή μιας δημοκρατικά και πνευματικά νομιμοποιημένης αυθεντίας, ενάντια στην κυριαρχία και το χρήμα, όπως και ενάντια στον κοφρορμισμο) μπορούν να οδηγήσουν σε μια λύση πέραν από δύο "εναλλακτικές" λύσεις, που είναι πάντα κακές: την εκλογή ανάμεσα σε μια στατική ιεραρχία θέσεων κυριαρχίας και ανάμεσα σε μια ισοπεδωμένη κοινωνία χωρίς πνευματικές αξιώσεις και (συμβολικές) αυθεντίες.

Η περίπτωση της αξιακά ισοπεδωμένης κοινωνίας είναι αυτό που ισχύει σήμερα μέσω της κρίσης του Διαφωτισμού. Ο καθένας έχει την τάση να θέλει να είναι "καλύτερος" από τον γείτονά του σ' ένα πρωτόγονο, φαντασικό επίπεδο (πιο πολύ εισόδημα, πιο πολλή κατανάλωση, πιο πολύ γόητρο και επιδείξη) και θεωρεί ότι μπορεί να τα επιτύχει όλα μ' έναν εργαλειώδη τρόπο (εκβιάζοντας, κολακεύοντας, πληρώνοντας, εργαζόμενος συνέχεια, χωρίς διακοπή), και αυτή η κατάσταση προσφέρεται για να αναπτυχθεί ο ρατσισμός. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα με την

ξеноφοβία ορισμένων κοινωνικών στρωμάτων απέναντι σε ξένους εργάτες ή πρόσφυγες, όταν αυτά τα στρώματα αισθάνονται κοινωνικά και ψυχικά ανασφαλή.

IV. Η διαίωνιση του αντισημιτισμού στη σύγχρονη κοινωνία

Ωστόσο, η γενική διάσταση του ρατσισμού δεν οδήγησε έπειτα από το 1945 σε μια εξάλειψη της ιδιαίτερης εχθρότητας απέναντι στους Εβραίους στην Ευρώπη. Γι' αυτό υπάρχουν δυο πρόσθετοι λόγοι: 1) Από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ το 1948, ο αντισημιτισμός απόκτησε μια μη - ευρωπαϊκή, μη - χριστιανική παραλλαγή κάτω από τη μορφή του αντισημιτισμού και με την (μέχρι προσφάτως) υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης. Είναι ενδιαφέρον ότι υπάρχει αντισημιτισμός και στην Ιαπωνία, παρ' όλον ότι οι Ιάπωνες δεν είχαν ποτέ σχέση με τους Εβραίους. Η εξήγηση είναι η εξής: οι Ιάπωνες, όπως όλοι οι μη Δυτικοευρωπαίοι¹¹, (στους οποίους συμπεριλαμβάνονται οι Ρώσοι και οι Βαλκανικοί λαοί), ήταν αναγκασμένοι να εισάγουν τον μοντέρνο πολιτισμό και αυτό τους οδήγησε σε ένταση αναφορικά με τις παραδοσιακές μορφές ζωής (κάτι που συνέβη πριν και στους Ευρωπαίους). Αλλά αυτό δεν θέλουν να το παραδεχθούν και έχουν κακή συνείδηση εξαιτίας της "προδοσίας" απέναντι στις παραδοσιακές (αυταρχικές) αξίες. Από την άλλη όμως, ταυτίζονται στην καθημερινή ζωή με τους Αμερικανούς, έτσι ώστε την επιθετικότητα που (ασυνείδητα) αισθάνονται εναντίον τους την προβάλλουν με φαντασιακό τρόπο εναντίον των Εβραίων, ως το (παραδοσιακό) "κακό κομμάτι" της Δύσης. Αυτός ο αντισημιτισμός συνυπάρχει πολύ άμεσα με έναν "αντιμεπεριωλισμό" και αυτό συμβαίνει με αλόκληρο τον λεγόμενο "τρίτο κόσμο".

2) Δίπλα σ' αυτή τη σύγχρονη παραλλαγή του αντισημιτισμού εξακολουθεί και υπάρχει πάντα, όπως και στον Μεσαίωνα, η φαντασίωση του Εβραίου, ως του "κακού, ευνουχίζοντα πατέρα"¹² (αυτή η φαντασίωση συνυπάρχει με εκείνη της "προταρχικής σκηνής"). Ο Χριστιανισμός (σε όλες του τις παραλλαγές), χωρίς να προτείνει αρχικά ο ίδιος στο μήνυμά του μια ιδεολογία, έγινε αργότερα **φορέας** μιας ιδεολογίας (γνωστικής, μανιχαϊκής προέλευσης). Αυτή η ιδεολογία συνίσταται στον τεχνητό χωρισμό ανάμεσα στην Παλαιά και την Νέα Διαθήκη, ανάμεσα στο Νόμο και στην Αγάπη και διαιωνίζει την αυταπάτη ότι μπορεί να υπάρξει (επί γης) μια "τέλεια" κοινωνία, **χωρίς** το Νόμο (ο οποίος **δεν** είναι ταυτόσημος με την κυριαρχία, όπως το θεωρούν οι αναρχικοί).

Στη σύγχρονη κοινωνία, υπάρχει από την άλλη η τάση για εξοφάνιση της λειτουργίας του πατέρα, που είναι ο συμβολικός φορέας του Νόμου και αυτό όχι μόνο αντικειμενικά, μέσω της γραφειοκρατίας, αλλά επίσης και μέσω μιάς ορισμένης αριστεριστικής και φεμινιστικής ιδεολογίας, που χαιρετίζει την παρακμή

της λειτουργίας του πατέρα ως "απελευθέρωση" και "πρόοδο". Το ίδιο ισχύει και με τη σύγχρονη τάση για απάρνηση της διαφοράς των φύλων και την επικράτηση ενός "ουδέτερου", "ανδρόγυνου" όντος (όλ' αυτά βέβαια, είναι πιο ορατά στις ανεπτυγμένες χώρες, αλλά αποτελούν το "μέλλον" της Ελλάδας). Αλλά αυτές οι τάσεις αναπαράγουν αναγκαστικά τον ρατσισμό και τον αντισημιτισμό ενάντια στις αγαθές προθέσεις των προπαγανδιστών τους. Οι Εβραίοι θα παραμείνουν πάντα (συνειδητά ή ασυνείδητα) μισητοί στους άλλους, γιατί υπενθυμίζουν ειδικά μέσω της θρησκείας και του πολιτισμού τους τη Διαφορά, το **Νόμο** και την Αν-ομοιογένεια, ενώ οι Μη - Εβραίοι νοσταλγούν πάντα το **αδιαφοροποίητο** (ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση) την **σύγ-κιση** και την **α-μεσότητα**. Έτσι ο ρατσισμός και ο αντισημιτισμός αποτελούν έναν διαστρεφικό τρόπο για να παλινρθωθεί η Διαφορά, που η σύγχρονη ισοπεδωτική κοινωνία απαρνείται και η διαστροφή συνίσταται στο ότι αυτή παλινρθώνεται όχι ως μια συμβολική - πολιτισμική Διαφορά, αλλά ως μια φαντασματική - φυσική διαφορά.

Τέλος, η ψυχολογική θεωρία της "αυταρχικής προσωπικότητας"¹³ προσφέρει μια εικόνα κατανοητή, αλλά μονοδιάστατη εξήγηση του φαινομένου του ρατσισμού και του αντισημιτισμού. Αυτό γιατί η καταπιεστική ανατροπή των παιδιών δεν μετατρέπει το κάθε παιδί σε νευρωτικό, και **δεν** είναι οι πραγματικές απογοητεύσεις (έλλειψη των αντικειμένων απόλαυσης) που καταδικάζουν κάποιον να γίνει νευρωτικός, γιατί ο καθένας πρέπει να κάνει την εμπειρία του ότι "κάτι πάντα λείπει" και ότι "δεν είναι το παν δυνατόν ή επιτρεπτόν". Αντίθετα, αυτό που κάνει κάποιον νευρωτικό ή διαστρεφικό, είναι η άρνησή του να παραδεχθεί συμβολικά την ύπαρξη της "έλλειψης" και αυτή δεν θα εκλείψει με καμία "αντιαυταρχική" ή "ουμανιστική" ανατροπή. Σύμφωνα με αυτά που αναφέραμε στην αρχή, αυτό που παράγει άγχος και οδηγεί σε μια ψυχική παλινδρομηση και σε επιθετικότητα, είναι η αίσθηση **απειλής** του υποκειμένου μέσω ενός κινδύνου που εμφανίζεται μέσω μιας **φαντασιακής επιθυμίας** (η οποία μπορεί να συνοδεύει ή όχι ένα πραγματικό γεγονός, που αποκτάει έτσι φαντασιακές διαστάσεις).

Στη δημιουργία αυτής της φαντασίωσης συνεισφέρουν πάντα ορισμένα σύμβολα, λόγοι και εικόνες, επομένως εκείνοι οι διανοούμενοι και εκείνες οι οργανώσεις που οργανώνουν (συνειδητά ή ασυνείδητα) μέσω ενός δόγματος και μιάς θεωρίας τα συγκεχυμένα και λανθάνοντα άγχη των ανθρώπων. Αυτή η θεωρία εμφανίζεται αρχικά **ανεξάρτητα** από τις πραγματικές κοινωνικές συγκρούσεις, ως φαντασιακή παραγωγή ορισμένων διανοουμένων και μόνον αργότερα μπορεί αυτή να αποκτήσει μια κοινωνική "χρησιμότητα". Σημαντικός είναι εδώ ο ρόλος των ψυχικά και κοινωνικά ανασφαλώς διανοουμένων, που γίνονται έτσι ένα "ηχείο" της υστερίας των μαζών. Και αυτή η μυθοπλαστική διάσταση έχει πολύ μεγαλύτερη αυτονομία και διάρκεια απ' ότι οι οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες, πράγμα που δεν το είδαν οι μαρξιστές.

V. Η αντιμετώπιση του αντισημιτισμού και του ρατσισμού

Η ορθή αντιμετώπιση του ρατσισμού και του αντισημιτισμού, έτσι όπως εμφανίζεται με πολλαπλά πρόσωπα μέσα στην καθημερινή ζωή ενάντια σε όλων των ειδών τις μειονότητες, ενάντια στις γυναίκες, αλλά και ως ξενοφοβία ενάντια στους ξένους, έγκειται στην **έγκαιρη και συνεχή** κινητοποίηση και επέμβαση της **κοινωνίας πολιτών**, σε κάθε συγκεκριμένο χροῦσμα ρατσισμού και αντισημιτισμού.

Στο παρελθόν, η Αριστερά είχε παραμελήσει αυτό το πρόβλημα, θεωρώντας είτε ότι ανήκει στο "εποικοδόμημα", είτε ότι τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των μειονοτήτων (και μειοψηφιών) αποτελούν "αστική ιδεολογία". Όντως, πώς μπορούσε μια λενινιστική και σταλινική ιδεολογία να αναγνωρίσει ότι το κράτος Δικαίου και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αποτελούν στοιχεία της "βάσης" κάθε δημοκρατικής κοινωνίας;

Αλλά πέραν αυτών, το βασικό πρόβλημα **κάθε** Δημοκρατίας έγκειται στο ότι τείνει να ξεπέσει στο λαϊκισμό, δηλ. στην αυθαιρεσία της πλειοψηφίας και της μετριότητας, η οποία μέσω του κοنفορμισμού ασκεί μια σημαντική ψυχολογική πίεση ενάντια στον καθένα, που είτε ως άτομο, είτε ως μειονότητα - μειοψηφία, ξεχωρίζει από τους άλλους. Αυτό όμως που συγκρατεί τη Δημοκρατία να μη γίνει οχλοκρατία, είναι η ύπαρξη και ο σεβασμός του **Νόμου** και της **αξιοπιστίας από όλους**. Αυτό γιατί ο Νόμος εδραιώνει και εγγυάται συγχρόνως το δικαίωμα στη Διαφορά. Και αυτό ακριβώς το Δικαίωμα ο (θηρσκειτικός, εθνικός, ταξικός κ.λπ.) λαϊκισμός το καταγγέλλει ως "αντιλαϊκό", "ξένο", "αποστασία", "ανώμαλο". Δεν είναι δε τυχαίο ότι ο ρατσισμός απαρνείται τον δημοκρατικό Νόμο και θέλει να επαναφέρει τον "νόμο" της ζούγκλας, δηλ. του ισχυρότερου.

Όσον αφορά την Ελλάδα, υπάρχει μια πολύ διαδεδομένη ιδεολογία, σύμφωνα με την οποία "δεν υπάρχει ρατσισμός και αντισημιτισμός στην Ελλάδα". Πέραν του ότι αποτελεί δείγμα πολιτιστικής καθυστέρησης, το γεγονός ότι δεν έχει γίνει καμία έρευνα ακόμη επάνω στις προκαταλήψεις στην Ελλάδα, ο καθένας εύκολα μπορεί να διαπιστώσει στην καθημερινή ζωή (βλέπε έναν ορισμένο τύπο, ορισμένα ανέκδοτα, ορισμένες δημόσιες υπηρεσίες), τις προκαταλήψεις και τους περιορισμούς ενάντια στους Αφρικανούς, τους μη πλούσιους τουρίστες, τους Εβραίους, τους τοιγάνους, τους Καθολικούς, τους μάρτυρες του Ιεχωβά, τους Πόντιους, τους Σλαβομακεδόνες, τους Τουρκοθράκες, τους ξένους εργάτες, ναυτικούς και πρόσφυγες, τους ομοφυλόφιλους, τους ψυχοπαθείς, τους ψυχικά ή σωματικά ανάπηρους, τους αντιρρησίες συνείδησης, τα πανκιά και τα φοκιά κ.λπ. Καθένας δεν μπορεί να είναι σίγουρος ότι "δεν είναι ρατσιστής" και να θεωρεί ότι μόνον ο "άλλος" είναι, και το να είναι κανείς "αριστερός" **δεν** εγγυάται τίποτα. Τέλος, το βασικό πρόβλημα στην Ελλάδα είναι

το ότι δεν υπάρχει παράδοση και συνείδηση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, γιατί τόσο η παραδοσιακή δεξιά όσο και η αριστερά ήταν πάντα αντιδημοκρατικές, έχοντας εισάγει θεσμούς, τους οποίους ποτέ δεν πήραν στα σοβαρά. Έτσι, κάθε σοβαρή προσπάθεια αλλαγής της πολιτικής κουλτούρας στην Ελλάδα σήμερα, αναγκαστικά θα πρέπει να λύσει και το πρόβλημα του ρατσισμού και των μειονοτήτων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. L. Poliakov, Chr. Delacampagne, P. Girard: Über den Rassismus, Frankfurt/M., Berlin, Wien, 1984, σ. 175.
2. Βλ. S. Freud: Das Unheimliche, στο: SA IV.
3. Βλ. S. Freud: Fetischismus, στο SA III, σ. 379.
4. Βλ. P. Veyne: Les Juifs et le judaïsme dans le monde, στο Annales, Sept. - Oct. 1974.
5. Βλ. S. Freud: Massenpsychologie und Ich - Analyse, στο SA IX, σ. 96.
6. Βλ. S. Freud: Hemmung, Symptom, Angst, στο SA VI.
7. Βλ. J. Hassoun: Du racisme, de la différence des sexes et du mythe de l'indifférenciation, στο: Lettres de l'Ecole Freudienne, mars 1977, σ. 29 κ.ε. του ίδιου: Des hybrides: Un abord psychanalytique, στο: L. Poliakov (ed.): Hommes et bêtes. Entretien sur le racisme, Paris, La Haye, 1975, L. Poliakov, Chr. Delacampagne, P. Girard, ο.π.σ. 175 κ.ε., σ. 183.
8. Βλ. P. Veyne, ο.π.
9. Βλ. J. Hassoun: Du racisme..., σ. 30.
10. Βλ. P. Legendre: "Die Juden interpretieren verrückt", Gutachten zu einem klassischen Text, στο: Die Psyche, Jan. 1989, σ. 20.
11. Βλ. D. Sibony: Ecrits sur le racisme, Paris, 1988, σ. 18.
12. Βλ. E. Brainin, V. Ligeti, S. Teicher: Antisemitismus in Psychoanalysen. Zur Identität österreichischer Psychoanalytiker heute, στο: Die Psyche, Jan. 1989, σ. 1 κ.ε.
13. Βλ. L. Poliakov, Chr. Delacampagne, P. Girard, ο.π. σ. 158, κ.ε. Th. W. Adorno: Studien zum autoritären Charakter, Frankfurt/M. 1973. Θ. Αιτοβάτς: Η ψυχοπαθολογία του Πολιτικού, Αθήνα, 1990.

Ο Θάνας Λινοβάτς γεννήθηκε το 1943 στην Αθήνα. Από το 1962 ακολούθησε πρώτα σπουδές φυσικής επιστήμης στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Δυτ. Βερολίνου. Στη συνέχεια (1968 - 73), ακολούθησε σπουδές Κοινωνιολογίας, Οικονομίας και Φιλοσοφίας στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο (ΕΠ) του Βερολίνου και το 1973 πήρε το δίπλωμα Κοινωνιολογίας. Την περίοδο 1973 - 78 ήταν επιστημονικός βοηθός (διδάσκων) στο Ινστιτούτο Κοινωνιολογίας του ΕΠ του Βερολίνου.

Παράλληλα, ακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές Ψυχολογίας. Το 1978 - 82 ήταν ερευνητής σε προγράμματα κοινωνιολογικής έρευνας στο Παρίσι και το 1979 - 81 επιστημονικός βοηθός (διδάσκων) στο τμήμα Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο VII (Βενσέν - Σαιν - Ντενί) του Παρισιού.

Το 1981 υποστήριξε τη διδακτορική διατριβή στο τμήμα Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας του ΕΠ Βερολίνου (Dr. Phil.). Το 1982 - 87 αντιπροσώπευσε καθηγητή στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Όλντενμπουργκ.

Από το 1984 είναι μέλος διεπιστημονικής ερευνητικής ομάδας στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών της Γαλλίας (CNRS) για την ψυχολογία. Το 1986 υποστήριξε υπηρέσια στο τμήμα Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας του ΕΠ Βερολίνου, όπου και διδάσκει. Από τον Οκτώβριο του 1987 είναι αναπληρωτής καθηγητής στην έδρα της Πολιτικής Ψυχολογίας της Παιδείας Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών.

Έχει δημοσιεύσει δύο βιβλία και πολλά άρθρα σε πολλές γλώσσες και έχει δώσει σειρά διαλέξεων για διάφορα θέματα. Το παραπάνω άρθρο του αποτελεί εισήγηση του στο πρόσφατο Σεμινάριο που οργάνωσε το Ινστιτούτο "Γκαίτε" στην Αθήνα, με γενικό τίτλο: **Προκατάληψη - Εθνοκεντρισμός - Ρατσισμός - Ανεκτικότητα**.

Νέλλη Ζακς

Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας 1966

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

I

Αυτή τη νύχτα
βάδιζα σε μια σκοτεινή πάροδο
στρίβοντας τη γωνία
Κι ακούμπησε η σκιά μου
στο μπράτσο μου
Αυτό το κουρασμένο ένδυμα
ήθελε να κρατηθεί
και το χρώμα μηδέν με προσφώνησε:
Είναι επέκει'α!

II

Όταν ήλθε ο μεγάλος τρόμος
βουβάθηκα -
ψάρι με τη νεκρή πλευρά
στραμμένη προς τα πάνω
φουσκάλιδες πλήρωναν την μαχόμενη ανάσα

Πρόσφυγες όλες οι λέξεις
στους αθάνατους κρυψώνες τους
όπου η γενετήσια δύναμη τη γέννα των άστρων
να συλλαβίζει πρέπει
και ο χρόνος χάνει την γνώση του
στα ανίγματα του φωτός

III

Κάθε μέρα
ένα βήμα πιο κοντά να κάνεις
μέσα στο σκοτεινό θαύμα
του αόρατου
το βράδυ να φτάνεις στη νύχτα
το πρωί στην ημέρα
Τη σιωπή να ψηλαφίζεις με τη λέξη
ανήξερος
και μονάχα με δάκρυα
σαν μοναδικό βιός
να ψάχνεις την έξοδο
που μαζί με τη ζωή πλανιέται
ώσπου ένας ορίζοντας σημαίνει θάνατο.

IV

Εδώ σας αιχμαλωτίζω
ώ λέξεις,
όπως εσείς συλλαβίζοντάς με μέχρις αίματος
με αιχμαλωτίζετε
εσείς είστε τα καρδιοχτύπια μου
μετράτε τον χρόνο μου
αυτό το σημαίνόμενο με ονόματα κενό

Αφήστε με να δω το πουλί
που λαλεί
αλλιώς πιστεύω η αγάπη μοιάζει με το θάνατο

V

Εσείς οι πεθαμένοι μου
Τα όνειρά σας ορφάνεψαν
η νύχτα σκέπασε τις εικόνες
Πετώντας σε γρίφους η γλώσσα σας τραγουδάει

Το κυνηγημένο σμάρι των στοχασμών
η πλανώμενη κληρονομιά σας
ζητιανεύει στην ακρογιαλιά μου

Ανήσυχη είμαι
πολύ τρομαγμένη
τον θησαυρό να πιάσω με τη μικρή ζωή

Κατέχοντας μέσα μου στιγμές
καρδιοχτυπήματα αποχαιρετισμούς
πληγές θανάτου
πού είναι η κληρονομιά μου;

(Μετάφρ. Norgard Pechermeyer - Michaelides)

Η Νέλλη Ζακς (1891 - 1970) γεννήθηκε στο Βερολίνο από Εβραίους γονείς. Διώχτηκε από το χιτλερικό καθεστώς και εγκαταστάθηκε στη Σουηδία.

Βραβείο Νόμπελ 1966 "για τη σημαντική της ποίηση, που απεικονίζει με συγκλονιστική δύναμη τη μοίρα του Ισραήλ". Η ποίησή της, σχεδόν αρχαϊκή, μοιάζει με τους βιβλικούς ψαλμούς.

Έργα: "Στα δώματα του θανάτου", "Και κάνεις δεν ξέρει παρακάτω", "Φυγή και μεταμόρφωση", "Σημάδια στην άμμο" κ.ά.

(Τα μεταφρασμένα ποιήματα έχουν δημοσιευθεί στο περιοδικό "Ευθύνη").

Μεσαιωνικός οικισμός στη Χίο

Χίοι, Εβραίοι και Γενοβέζοι

Του ΠΙΕΤΡΟΚΟΚΚΙΝΟΥ

Οτι οι Χίοι δεν είναι πολύ αγαπητοί εις τους λοιπούς Έλληνες, δύναται τις να συμπεράνη εκ των πολλών σκωμμάτων και λοιδωριών, αίτινες εξετοξεύθησαν και εξακολουθούν να εκτοξεύονται εναντίον των'. Κυρία τούτων αιτία είναι, νομίζω, η επιτυχία των και η ασφαλής σχεδόν, εις ό,τι επιχειρούν, καθώς π.χ. η Ερμούπολις, οι εμπορικοί των οίκοι και πολλά άλλα. Ένα εκ των συνήθων σκωμμάτων είναι και η προσομοίωσις των με τους Εβραίους. Τοιαύτην προσομοίωσιν ακόμη και ο **Πολυλάς**, ανήρ εμβριθής και γαλήνιος, δεν ώκνησεν, ως γνωρίζομεν, να εκφέρει εναντίον του², αν και ως "ελαφροντικήν περίστασιν", πρέπει ν' αναφέρωμεν ότι το έκαμε νεώτατος ών. Πολλοί μάλιστα δεν περιορίζονται μόνον εις το να αποδίδουν εις τους Χίους τα ελαττώματα των Εβραίων, αλλά προχωρούντες πέραν, ισχυρίζονται ότι και αίμα εβραϊκόν έχουν εις τας φλέβας των. Ενθυμούμαι, όταν έφηβος ακόμη μετέβην εις Λονδίνον, κυρίαν διακρινομένην δια την παιδείαν και την καλλιτεχνικήν της μόρφωσιν, λέγουσαν εις συναναστροφήν, κατά την οποίαν ευτυχώς παρευρίσκοντο ομογενείς μόνον, ότι οι Χίοι, ή μάλλον αι επίσημοι των οικογένειαι, ών πλείσται, ως γνωστόν είχαν εγκατασταθή εκεί, ωρισμένως κατήγοντο από Εβραίους. Εις επιχειρηματά τινα, τα οποία μ' όλην την εφηβικήν μου ηλικίαν ετόλμησα να της αντιτάξω, μου απήντησε ότι και ο Renan το λέγει και ότι άλλως τε δεν έχω παρά να παρατηρήσω τα μέλη της οικογενείας*** δια να πεισθώ περί τούτου.

Πρέπει να προσθέσω ότι τότε, η εν Λονδίνω ελληνική παροικία διηρείτο εις δύο κόμματα, το Χιακόν και το μη, περιττόν όμως ίσως να είπω ότι η εν λόγω κυρία ανήκεν εις το τελευταίον.

Ομολογώ ότι η κατηγορία αυτή μου αφήκε κάποιαν δυσάρεστον εντύπωσιν. Ήτο δύσκολον δι εμέ να διέλθω τα απειράριθμα συγγράμματα του **Renan**, όπως εύρω το χωρίον, εις το οποίον λέγει τοιαύτα περί Χίων, τα οποία, βεβαίως προερχόμενα από δεινόν Εβραϊολό-

γον και βαθύν φιλόσοφον, έπρεπε να έχουν μεγάλην βαρύτητα. Αφ' ετέρου, από οικογενειακών παραδόσεων, από ανατροφής ακραιφνώς Χιακής, από συγχρωτισμού διαρκώς μετά Χίων, είχαν ασφαλή διαίσθησιν περί του αβασίμου τοιαύτης κατηγορίας. Μετά τινα καιρόν περιήλθεν εις χείρας μου φυλλάδιον του Renan, το οποίον επιβεβαίωσεν εντελώς την διαίσθησιν μου, διότι πράγματι εξ αυτού είδα ότι ο βαθύς εκείνος μελετητής της ιστορίας των Εβραίων όχι μόνον δεν είπεν τοιούτον τι περί της καταγωγής των Χίων, αλλ' ότι τουναντίον, υπεστήριζε θεωρίαν περί Εβραίων, η οποία μας φέρει εις όλως αντίθετα συμπεράσματα.

Το τριακοντασέλιδον φυλλάδιον του Renan επιγραφόμενον "Ο Ιουδαϊσμός ως φυλή και ως θρησκεία", περιέχει διάλεξιν του εις το Cercle St. Simon, κατά την 27ην Ιανουαρίου του 1883. Η διάλεξις αυτή έγινε αφού είχαν εκδοθή τα πλείστα των συγγραμμάτων του και είχαν, ούτως ειπείν, αποκρυσταλλωθή τα ιστορικά του πορίσματα περί Εβραίων.

Εις την διάλεξιν του αυτήν, ο Renan με την ιστορικήν και φιλοσοφικήν εκείνην εμβριθείαν που τον χαρακτηρίζει, καταλήγει εις τα εξής συμπεράσματα:

α) Ότι ο ιουδαϊσμός καίτοι αρχικώς ήτο θρησκεία φυλετική, δεν έμεινεν όμως τοιαύτη, ως π.χ. η μέχρι σημερον διατηρουμένη θρησκεία των εν Ινδίαϊς Περασών, των καλουμένων Παρσήδων, αλλά κατήντησε διεθνής ως η των Προτεσταντών. Πλήγμα καιρίον φέρουσα κατά της ειδωλολατρείας προσηλύτησε "μέγα πλήθος", ως λέγει ο **Ιώσηπος**, Ελλήνων και Ρωμαίων, Αιγυπτίων και Ανατολιτών. Ο προσηλυτισμός ούτος διήρκεσεν από του 150 π.Χ. μέχρι του 200 μ.Χ. και εξετάθη και πέραν της Ανατολής, μέχρι των Γαλατών και των Αγγλοσαξώνων.

β) Ότι, κατά συνέπειαν, οι σημερινοί Ισραηλίται, καίτοι έχοντες δόσιν τινα παλαιστινιακού αίματος, κατ'ά μέγα μέρος δεν είναι Σημίται.

Βέβαια, ο προσηλυτισμός αυτός, τον οποίον αναφέρει ο Renan, θα έγινε και εις την Χίον. Όπως παντού,

υπήρχαν και εκεί Εβραίοι. Ο **Fastel de Coulanges** εις την έξοχον αυτού μονογραφίαν περί της νήσου, αναφέρει ότι ο **Βασιλεύς Ηρώδης** μεταβαίνων κατά το 12 π.Χ. έτος παρά τω Αγορίππα δια να του ζητήσει μερικά προνόμια υπέρ των ομοθησικών του, έμεινε μερικάς ημέρας εις την Χίον και επεδεψίλευσε γενναίας ευεργεσίας και δωρεάς εις την νήσον. Συμπεραίνει δε εκ τούτου ότι υπήρχον Εβραίοι εις την Χίον και ότι αι ευεργεσίαι αύται του Ηρώδου σκοπόν είχαν να εξευμενίσουν τους Έλληνες υπέρ των ομοθησικών του¹. Δεν δυνάμεθα και ημείς να συμπεράνωμεν ότι, αφού υπήρχεν ανάγκη τοιαύτης εξευμενίσσεως, οι εν Χίω Ιουδαίοι απετέλουν μόνον μειονότητά τινα του όλου πληθυσμού και μάλιστα μεμονωμένην και μη συγχρωτιζομένην με τα των κατοίκων;

Εις άλλο μέρος του συγγράμματός του, ο F. de C. αναφέρει ότι ο κητώρ της Νέας Μονής, Κωνσταντίνος ο Μονομάχος, ευρίσκων τον αριθμόν των "παροίκων", δηλ. των ανθρώπων εκείνων οίτινες ως δούλοι εργάζοντο εις τους αγρούς της Μονής, ανεπαρκή, διέταξεν (βλ. Χρυσόβουλλον εις τα "Χιακά Ανάλεκτα" του Κανελλάκη, σελ. 550), όπως προστεθώσιν εις την τάξιν των και εβραΐζαι τινες οικογένειαι, ελευθεροί έως τότε².

Οι αναγνώσαντες το έργον του F. de C. γνωρίζουν με πόσην ευσυνειδήσιαν και ακρίβειαν είναι γραμμένον και πόσον ο ποτέ εταίρος της εν Αθήναις Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής και κατόπιν μέλος του Ινστιτούτου και καθηγητής της Ιστορίας εν Σορβόνην εξωνήχισε την ιστορίαν της νήσου καθ' όλας της τας περιόδους. Και όμως, εις τας διακοσίας σελίδας του εις δυν συγγράμματός του δεν απαντώμεν ουδέ την ελαχίστην μνείαν περί επιδρομής ή πληθώρας Εβραίων εις την νήσον και περί αναμειξέως αυτών μετά των αυτοχθόνων.

Τουναντίον, ο F. de C. αφιερώνει ολόκληρον κεφάλαιον (σελ. 247 -258) δια την καταγωγήν των Χίων, η όποια δεν είναι διαφορετική από εκείνην των άλλων Ελλήνων. Αφού αναφέρει τα περί των αρχαιοτάτων οικιστών της νήσου (Πελασγών, Δελέγων ή Καρών) και κατά τον 12ον π.Χ. αιώνα Ελλήνων αποίκων, επιλέγει (σελ. 251): "Από την εποχήν της αφίξεως τούτων των Ελλήνων μέχρι των ημερών μας, οι κάτοικοι της νήσου δεν ήλλαξαν" και ομιλών περί της γλώσσης των σημερινών Χίων απορεί, πώς μετά 15 όλους αιώνες υπέστη τόσοσιν ολίγας μεταβολάς.

Ομιλών κατόπιν περί του χαρακτήρος των Χίων και απαριθμών τα πολλά των προτερήματα, την φιλεργίαν, την πρακτικότητα του πνεύματός των και την ευκολίαν με την οποίαν ανέκυσαν από τας μεγάλας των συμφοράς και επανέκτησαν τας περιουσίας των³, αναφέρει ειρωνικώς πως την περί αυτών γνώμην των άλλων Ελλήνων (σελ. 257).

"Δεν θέλουν, λέγει, οι άλλοι Έλληνες να πιστεύουν ότι οι Χίοι είναι της ιδίας με αυτούς φυλής και νομίζουν "καλά και σώνει" ότι είναι Εβραίοι· η κοινή γνώμη εις την Σύρον και την Σμύρνην είναι ότι οι κάτοικοι της Χίου είναι αποικία Εβραϊκή".

Ο συμπολίτης μου κ. **Κ. Γ. Σγουρός** εις εμβριθή μελέτην του δημοσιευθείσαν εις το φύλλον της εν Χίω εκ-

διδομένης "Παγχαϊκής", υπό τον τίτλον "Χαρακτήρ και Προνόμια των Χίων", αναφέρει (αριθμ. 136/14 Μαρτίου 1910, σελ. 1) ότι "κατά τον ΙΒ' αιώνα η Χίος είχε, κατά Βενιαμίν τον εκ Τουδέλης, περί τας 400 οικογενείας Εβραίων, δηλ. όσους και ο Αλμυρός ή η Ρόδος". Ο αριθμός αυτός, ο οποίος αναφερόμενος υπό ομοθησικών των ίσως είναι υπερβολικός, δεν είναι σπουδαίος παραβαλλόμενος προς τον όλον πληθυσμόν της νήσου, ούτε ηδύνατο να επηρεάση την φυλήν, έστω και αν υποθέσομεν, το οποίον μας φαίνεται απίθανον, ότι συνεχωνεύθησαν και αφομοιώθησαν με τους χριστιανούς αι οικογένειαι αύται.

Εξετάζοντας άλλον βαθύν μελετητήν της ιστορίας της νήσου κατά την Γεναετοκρατίαν, τον **Hopf**, δεν ευρίσκομεν τίποτε περί πληθώρας Εβραίων εις την Χίον.

Εξ εναντίας εις την περί του Ιουστινιάνη μονογραφίαν του αναφέρει ότι αι κοινωνικαί τάξεις ήσαν χωρισμέναι και 6 τον αριθμόν. Η πρώτη απετελείτο από τους Ιουστινιάνη, οίτινες, ως γνωστόν, δεν ήσαν μία οικογένεια, αλλά πολλάι αποτελούσαι την φατριάν των Ιουστινιάνη (**Albergo del Giustiniani**) και εδιοικούσε την νήσον. Η δευτέρα από τους Λατίνους αστούς (burgenses), ων τινες εσυγγένευσον με τους Ιουστινιάνη και άλλοι είχαν τον τίτλον "πολίτου της Ενετικής Δημοκρατίας". Η τρίτη περιελάμβανε τους Γραικούς άρχοντας τους έχοντας χρυσόβουλλα των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων και χαίροντας προνόμια ευγενείας⁴. Η τετάρτη τους χωρικούς (villani). Η πέμπτη τους Εβραίους και η έκτη τους διαφόρους ξένους τους κατοικούντας την νήσον⁵. Τους Εβραίους, λέγει ο Hopf, ένεκα της μεγάλης των τάσεως προς τοκογλυφίαν μετεχειρίζοντο οι Χίοι με την αυτήν περιφρόνησιν και είχαν προς αυτούς την αυτήν αντιπάθειαν, όπως και εις την λοιπήν Ευρώπην, κατά τον μεσαίωνα. Δεν τους επετρέπετο να εξέρχωνται από τα γκέττο των κατά την εβδομάδα των Αγίων Παθών και τους επεβάλλετο να φορούν κίτρινο επικάλυμμα. Και ο **Βλαστός** (Χιακά Β' σελ. 48 σημ.) λέγει:

"Πάντοτε όμως θεωρούντο οι Εβραίοι ως όντα αποτρόπαια και τόσοσιν μίσος θρησκοκεντρικόν έτρεφε κατά των αθλίων όλος ο λαός (και τούτο επεκράτει

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 88.39.951

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
Ο Πρόεδρος του ΚΙΣ Ιωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

και εις τας ημέρας μας), ώστε οι Ιουστινιάνοι τους είχαν εμποδίσει να εξέρχονται από τας οικίας των από της Μεγάλης Πέμπτης μέχρι της μετά το Πάσχα Δευτέρας".

Μετά όλα αυτά, πώς είναι δυνατόν να φαντασθώμεν ότι οι Χίοι και μάλιστα οι ανήκοντες εις τας μεγάλας οικογενείας της νήσου, ων αι πλείοται μετανάστευσαν, μετά την καταστροφήν του 1822, εις την Αγγλίαν, ήτο ποτέ δυνατόν να έλθουν εις επιμειξίαν μετά των Εβραίων, αυτοί αι οποίοι μετά δυσκολίας συνήρτων γάμους έξω του κύκλου των, έστω και μετά επισήμων επηλύδων; Νομίζομεν ότι ταύτα αρκούν, όπως πεισθώμεν περί της επιπολαιότητος της κατηγορίας ότι οι Χίοι έχουν εβραϊκόν αίμα εις τας φλέβας των και να αφήσωμεν τοιαύτα φληναφήματα εις τους απροσδιονύσους δια κάθε μελέτην ιστορικήν.

Και μίαν τελευταίαν απόδειξιν. Υπάρχουν, ως γνωστόν, δύο βιβλία περί Χίου¹⁰ γραφέντα υπό Λατίων κατά εποχήν, κατά την οποίαν αι μεταξύ αυτών και των Χίων αρμονικαί σχέσεις αι κατωτέρω περιγραφόμεναι, δεν υπήρχον πλέον, αλλά αντεκατεστάθησαν υπό θρησκευτικού μίσους όχι μικρού. Δεν είναι φυσικόν, ότι αν υπήρχεν ίχνος αληθείας ή υποψίας περί καταγωγής των Χίων από Εβραίους, οι συγγραφείς αυτοί θα το εχρησιμοποιούν και θα το εξεμεταλλεύοντο; Και όμως, ο Αλέξανδρος Βλαστός, ο συγγραφεύς των "Χιακών", όστις εγνώριζε το πρώτον και ο F. de Coulanges, όστις εμελέτησεν αμφοτέρα και μάλιστα αντέγραψε το δεύτερον, δεν αναφέρουν τίποτε σχετικώς της λαιδορίας αυτής, το οποίον ωρισμένως θα έκαμνον, αν υπήρχε τι εις αυτά. Πολύ φοβούμαι ότι η λαιδορία αυτή προήλθε δυστυχώς από ομοεθνείς.

Μένει τώρα να ιδώμεν κατά πόσον αξίζει και το επιχείρημα των ευρισκόντων τύπον εβραϊκόν εις τους σημερινούς απογόνους των Χιακών αυτών οικογενειών. Διότι πράγματι, κατ' αυτών εκτοξεύεται η λαιδορία, την οποίαν ακούω συχνά επαναλαμβανομένην ακόρη και σήμερα και όχι κατά των κατοίκων εν γένει της νήσου. Βέβαια, εις πολλούς από αυτούς παρατηρείται ιδιάζουσα φυσιγνωμία, τέτοια ομοιομορφία τύπου, μερικά χαρακτηριστικά χτυπητά, ως π.χ. μύτη καμπυλοειδής, οφθαλμοί μαύροι και ζωηροί, δέρμα μελαμψόν, τα οποία υπενθυμίζουν κάπως τους απογόνους της εκλεκτής του Υψίστου φυλής. Αλλά είναι άρα ο τύπος εβραϊκός ή απλούστατα ανατολικός, επιταθείς, ούτως ειπείν, δια της επί αιώνας επιμειξίας μεταξύ γενών του αυτού κύκλου; Γνωστά όσα έγραψεν περί του καθαρώς εβραϊκού τύπου και της συγχύσεως, την οποίαν συνήθως κάμνουν όσοι δεν τον εσπούδασαν προσεκτικά, ο **Max Nordau**. Ιδού δε τί λέγει περί αυτών ο Renan εις την προμνημονευθείσαν διάλεξίν του, εις την οποίαν, καθώς είδαμε, αποδεικνύει πειστικότητας, καθ' ημάς, ότι οι πλείστοι των εν Ευρώπη Εβραίων έχουν σχετικώς ελάχιστα μόρια καθαρού ιουδαϊκού αίματος¹¹.

"Ως επιχείρημα θα μου φέρουν τον εβραϊκόν τύπον. Πολλά ημπορεί κανείς να είπει δι' αυτό το θέμα. Η γνώμη μου είναι ότι δεν υπάρχει "εβραϊκός τύπος", αλλά ποικίλοι εβραϊκοί τύποι. Περί τούτου απέκτησα αρκετήν πείραν, εργαζόμενος επί δεκαετίαν εις το τμή-

μα των εβραϊκών χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Όλου του κόσμου οι σοφοί Ισραηλίται προς εμέ απευθύνοντο, όταν επρόκειτο να συμβουλευθούν την πολύτιμον συλλογήν μας. Αμέσως τους ανεγνώριζα από μακράν και εμάντενα ότι θα ήρχοντο προς εμέ. Και το αποτέλεσμα της πείρας μου αυτής είναι ότι δεν υπάρχει μοναδικός ιουδαϊκός τύπος, αλλά πολλοί, εντελώς διαφορετικοί. Πώς η φυλή είναι, καθωρίσθη ούτως ειπείν εις αριθμόν τινα τύπων; Ακριβώς δια τους λόγους που αναφέραμεν προηγουμένως, δηλ. της απομονώσεως του γκέττο και της απαγορεύσεως μικτών γάμων.

Η εθνογραφία είναι επιστήμη πολύ σκοτεινή. Είναι ανεπίδεκτος πειραματισμού και χωρίς πειράματα δεν ημπορεί κανείς τίποτε ν' αποδείξη ως βέβαιον· ό,τι λοιπόν θα σας ειπώ δεν είναι δια ν' αποδείξη, αλλά δια να εξηγήση τον συλλογισμόν μου. Νομίζω ότι αν επέραμεν κατά τύχην χιλιάδας τινάς ανθρώπων εκ των περιδιαβαζόντων π.χ. κατ' αυτήν την ώραν εις μίαν από τας παρισινάς λεωφόρους, τας μετεφέραμεν εις ερημόνησον και τας αφήναμεν εκεί ελευθέρως ν' αυξήσουν και να πληθυνθούν, μετά παρέλευσιν χρόνου, οι τύποι των διαφόρων αυτών προσώπων ενούμενοι προς αλλήλους θα απεκρυσταλλώνοντο εις αριθμόν τινα τύπων, νικητών και λοιπών και θα έμεναν αναλλοίωτοι. Η συγκέντρωσις των τύπων εις ένα προκύπτει από γάμους συναπτομένους επί αιώνας μεταξύ περιορισμένου κύκλου ατόμων".

Νομίζομεν ότι η επιστημονικότης αυτή θεωρία του Renan, εφαρμοζόμενη εις την ημετέραν περίπτωσιν, εξηγεί καθαρά την ομοιομορφίαν του τύπου των Χιακών οικογενειών, τύπου όστις δεν είναι της αρεσκείας μερικών επικριτών, οι οποίοι επερίμεναν φαίνεται να εύρουν εις γένος ανατολικόν τον τύπον Σαξόνων ή Νορμανδών εφήβων. Ο τύπος αυτός του οποίου αναφέραμεν τα κυριότερα χαρακτηριστικά, ήτο φυσικόν να σχηματισθή εκ γενών καταγωγής Ελληνικής, Ρωμαϊκής, Βυζαντινής¹² και Γενοατικής. Σχετικώς της τελευταίας ταύτης καλόν να σημειώσωμεν ότι επί Ενετοκρατίας, συνέβαιναν εις Χίον ό,τι και εις άλλα μέρη της λοιπής Ελλάδος¹³, δηλ. οι ξένοι κατακτηταί δεν εφέροντο προς τας αρχοντικές του τόπου οικογενείας ως προς δούλους, αλλά τουναντίον, όχι μόνον ανεγνώριζον ως έδωμεν ανωτέρω τα προνόμια των, αλλά και επεδίδωκον γάμους μετ' αυτών. "Οι Γενοάται και αυτοί οι εις τον οίκον (albergo) των Ιουστινιανών (Giustiniani) περιλαμβανόμενοι διάφοροι και ετερογενείς προς αλλήλους και ετερώνυμοι καθ' εαυτούς όντες, δεν ενόμιζαν συγκατάβασιν των να συνάπτωσι κηδεστιάς προς τους Έλληνας άρχοντας της Χίου, αλλά και τιμήν πλειστάκις" μου έγραφε προ ετών ο αοίδιμος Γεώργιος Ζολώτας, ο βαθύς μελετητής της Ιστορίας της Χίου από των αρχαιοτάτων της χρόνων μέχρι των καθ' ημάς¹⁴ και η εξής περικοπή του προμνημονευθέντος μελετήματος του κ. Σγορρού τα αυτά μας διδάσκει:

"Η δημοκρατία της Γενόας εφύλαξε μεν δι' εαυτήν τα επί της Χίου κυριαρχικά δικαιώματα ως και την υψίστην στρατιωτικήν, διοικητικήν και δικαστικήν εξουσίαν, κατέλειπε δε εις τους Μαονείς την οικονομικήν διαχείρισιν, την εμπορικήν κάρπωσιν και την λοιπήν

στρατιωτικήν του τόπου κυβέρνησιν. Τούτων συμμετείχον και οι ιθαγενείς άρχοντες, οι οποίοι απετέλουν ιδίαν τάξιν, την τρίτην κατά πρωτείαν, αλλ' οι οποίοι τούσoutον συνανειχθήσαν μετά των Μαονέων δι' επιγαμιών και εισπηδήσεως εις την προνομιούχον τούτων τάξιν, ώστε πράγματι συγχυσις τις παρατηρείται κατά ταύτα μεταξύ των ημετέρων και των Φράγκων κυρίων. Και άλλοτε μεν λ.χ. απαντώνσιν εν μία και τη αυτή ελληνική οικογένεια μέλη ανήκοντα εις την ορθόδοξίαν και άλλα ασπασθέντα τον καθολικισμόν, άλλοτε δε βλέπει τις τους ορθόδοξους φέροντας ονόματα αγίων της παπικής εκκλησίας μετά το Σχίσμα αγιασάντων, η δυτικών αναδεχομένων εκ της κολυμβήθρας ελληνόπαιδας, λατίνους ιερείς και αυτόν τον Λατινεπίσκοπον λειτουργούντας και κηρύττοντας εις ορθόδοξους, εκκλησίας, μοναστήρια ανατολικά διοικούμενα και επιτροπεύμενα υπό εφόρων δυτικών, μικτά δε συνοικεία κοινά και συνήθη. Η κατάσταση αιτή εξελίσσεται ομαλώς και ήρεμα υπό των ομμάτων του παρατηρητού, τα δε κατά τας ημετέρας νυν ιδέας παρόδοξα ταύτα προβάλλουσιν ως άριστα έχοντα εν τω αρίστω των δυνατών κόσμων... Ο **Πάυλος Κορέσιος**, ο συγγραφεύς μεσαιωνικής Χιακής ιστορίας, γεννηθείς ορθόδοξος και ορθόδοξοτατος διατελέσας μέχρι του δεκάτου πέμπτου έτους της ηλικίας του, προσήλθεν εις την καθολικήν εκκλησίαν, εισήλθεν εις τους Ιουστινιάνους, εχορηγήσας Αντιποστάτος της Χίου τω 1468, λέγεται δε ανειψίος του πρώτου μετά την άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως **Πατριάρχου Γενναδίου του Σχολαρίου** και συγγε-

νής του **Καρδινάλιου Βησσαρίωνος**. Έτερος Κορέσιος, περί του οποίου φέρονται παροιμιακώς οι γνωστοί στίχοι, ο αμείλικτος ούτος της παπωσύνης πολέμιος είχε τον πρεσβύτερον και νεότερον αδελφόν καθολικούς". ("Παγκιακή", αριθμός 136, 14 Μαρτίου 1910, σελ. 1).

Αργότερα, ότε μετά την επτάμηνον κατοχήν της Χίου υπό των Ενετών (1694), οι Λατίνοι ήσαν εν διωγμώ πολλοί καθολικοί, κατά τον κ. **Σπ. Δε. Βιάζην** ησπάσθησαν το ορθόδοξον δόγμα για να ησυχάσωσι¹⁵. Τούτο εξηγεί πως διαπρεπείς Χιακαί οικογένεια φέρουσι Γενοατικά ονόματα, είναι και ήσαν επί αιώνας ορθόδοξοι και όχι το άλλο εκείνο φληνάφημα, το συχνάκις επαναληφθέν, ότι οι πρόγονοι των οικογενειών τούτων ήσαν υπηρέται των, οίτινες μετά την κατάλυσιν της Γενοατοκρατίας και την αποδημίαν ή καταστροφή των κυρίων των, εσφετερίσθησαν και αυτά τα ονόματά των.

Τα ολίγα αυτά ενόμισα καλόν να γράψω σχετικά με όσα δυστυχώς ακόμα και σήμερα ακούει κανείς περί εκείνων περί των οποίων ο μεν **Θουκυδίδης** έλεγεν ότι "μόνοι μετά Λακεδαιμονίους, ων εγώ ησθόμην, ευδαιμονήσαντες άμα και εσωφρόνησαν"¹⁶ ο δε Έγγλος ιστορικός **Finlay**, ο τόσον φειδωλός εις τους επαινούς του δια τους άλλους Έλληνας εκφράζεται μετά θαυμασμόν και αποδίδει την επί τουρκοκρατίας ευημερίαν των εις την ηθικήν και κοινωνικήν των υποτροχήν¹⁷.

(Από το βιβλίο "Μελέτη - Διατριβή περί του Χίου", 1912 - Δεν κατέστη δυνατόν να εξακριβωθεί το μικρό όνομα του συγγραφέα).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Περβ. και την ιωραίαν μελέτην του κ. **Σπυρ. Λάμπρου** "Εθνικά ήθη", "Εισαγωγή", 1895, σελ. 164 κ.ε.
2. "Ο Κορέσις, αρχικά και γεννημένος σ' ερεινόν το νησί της Χίου έξουσιάζοντο για την Ιουδαϊκή φιλοσοφία γενικώς των κατοίκων κ.λ.τ." Κρίστιν Ι. Πολιλά και την σύλλογην των ποιημάτων Αντωνίου Μανουσίου, σελ. 5 (εις πρόσληψιν).
3. "Le judaisme comme race et comme religion", Paris, Calmann Levy, editeur, 1883.
4. "Questions historiques", Paris 1893, σελ. 324.
5. Πρόσρητι, συγγραμμά, σελ. 333.
6. Πράγματι οι βαυβαλόνιοι Χίοι του Λονδίνου, της Μασσαλίας κ.λ.τ. δεν ήσαν να θεωρηθώσιν ομιλόντες, αφού οι πατέρες αιτών, ότα της φιλεργίας και της ευφροσύνης των απέκτησαν εις σχετικώς σύντομον χρονικόν διάστημα, όσα έχασαν κατά την καταστροφήν του 1822. Τα εν Χίω κτηματά των, αι ιδιαιτερίαι των εκκλησιών, αι περιβαλλέες επαύλεις των, ο βίος ον ήθηνον εκεί κατά τας περιγραφάς ημετέρων και ξένων περιηγητών (βλέπε Δαπόντε "Ο χάρης των Χαρίτων", Αθήναι 1883, σελ. 108 - 109 - Gallard - Journal - Paris 1881, σελ. 173, Comte de Marcellus, "Souvenirs de l'Orient", Paris 1854, σελ. 116 - 8 κ.λ.τ.) μαρτυρούν περί τούτου και εξήρουν διατι οι Χίοι ούτοι δεν παρουσιάζουν κανένα από τα μειονεκτήματα και ελλείμματα των καθ' αυτό ομιλόντων.
7. Ότι εις την νήσον υπήρχε τάξις "εργενών" Χίων, έχομεν τεκμήριον αναμνησθέντων το εργάσαν το δημοσιευθέν εις τα "Acta et Diplomata Graeca" των Müller et Miklosich (Τόμος III, σελ. 260 - 4). Είναι αναφορά, την οποίαν απηφίσθησαν προς τον ελαμπρότατον Γουβερνάτορα των Γενουβίσιον κ.λ.τ. "οι πάντες Γραικοί της νήσου Χίου οι εργενείς και οι καθόλου λαός". Επίσης, εις χειρόγραφον σωζόμενον εις την Νέαν Μονήν (βλέπε τα Νεαμονήσια, εν Χίω 1865, σελ. 114) αναμνησόμενα τα εξής: "Είτα πάλιν πάντες οι εργενικοί της πόλεως (Χίου) και του Κάστρου, οι έχοντες χάριτας ή ευεργεσίας, ή χάριμματα από των βασιλέων των Ρωμαίων, ότανα φαινόνται ορισμοί μετά χρυσοβούλων ή μετά κοκοκαίνων (sic) γραμμάτων, τα επονομαζόμενα προστάγματα: τας ρηθείας χάριτας και ευεργεσίας, να έχωσιν απτός σώας και γνωρίζωσιν αυτάς ομολογούντες παρά του κομουνίου της Γένοβας κ.λ.τ.". Μετά την κατάλυσιν της Γενοατοκρατίας, η τάξις αιτή εξηκολούθησεν επί τουρκοκρατίας να υπάγχη μέχρι της καταστροφής του 1822 και να κυβερνά την νήσον με τα λοιπότερα αποτελέσματα που γνωρίζομεν, καίτοι επισήμως δεν ήτο ανεγνωρισμένη υπό των Τούρκων, οίτινες ως γνωστόν δεν παραδέχονταν την εκ γενε-

της εγγένειαν (πρβλ. πρόσρητι, έργον του F. de C. σελ. 375).

8. Βλέπε "Les Giustiniani Dynastes de Chio", Etude historique par Karl Hopf traduite de l' allemand par E.A. Vlasto. Paris 1888, σελ. 156 κ.ε. Το πρωτότυπον εδημοσιεύθη εις την εγκυκλοπαίδειαν των Ersch und Gruber (Leipzig 1859) άρθρον Giustiniani και μεταφράσθη ελληνιστί εις το περιοδικόν "Χρυσάλλος" (Αθήναι 1864, σελ. 577 κ.ε.).

9. Βλέπε Α. Μ. Ανδρεάδης, Εμμ. Ροΐδου βιογραφικόν σημείωμα εις τα υπό των εκδοτικών καταστημάτων Φέξη εκδιδόμενα έργα του Εμμ. Ροΐδου, τόμος Ι, σελ. ιδ' κ.ε. και "A pedigree of the Rallis of Scio", London 1890, σελ. 8.

10. α) "La Scio Sacra del rito Latino", descripta dell' abate Michele Giustiniani 1658.

β) "Istoria della nobile famiglia Giustiniana di Genova" (εργάφη πιθανώς κατά το 1730 και ενδίδεται - εις χειρόγραφον - παρά τω φίλω κ. Γρηγόρι Παύλου, προξένω της Ιταλίας εν Χίω).

11. Ότε, πρό τινων ετών, ξενιζόμενος παρά τη οικογένειά του κ. Ψυχάκης, ανέφερε εις την σύζυγόν του, την κόρην του Renan, όσα μου είχαν ειπεί ή εν Λονδίνο κυρία, μου απητήσθη με το αφέλεις εκείνο ύφος το καλυπτον τόσην μόρφωσιν και παιδείαν: "mais papa n' a jamais dit ça!"

12. Βλέπε δεσποινίδος Αιμιλίας Γ. Ζολώτα, "Βυζαντινός Δακτύλιος εν Χίω", σελ. 151 κ.ε.

13. Πρβλ. "Γενεαλογικά Μελετήματα" Χ.Α. Χρηστομάνου, περιοδικόν "Παρνασσός", τόμος Ι, 1886, σελ. 348 - 371.

14. Ως γνωστόν, ο θάνατος ημπούσε τον μακαρίτην να φέρη εις πέρας το έργον του. Ευτυχώς, το πλούσιον υλικόν, το οποίον επί έτη συνέλεξε, και αι πολύτιμοι ειδήσεις, τας οποίας ανεύρεν εις παντοειδή έγγραφα κ.λ.τ. περί διαφόρων σημείων της ιστορίας της νήσου και των αρχοντικών της οικογενειών, επιμελώς εφυλάχθησαν, ετακτοποιήθησαν και σημαντικώς ηξηρήσαν υπό της αξίας θυγατρός του δρ. Ζολώτα, της οποίας η έκδοσις των "Χιακών και Εριθραϊκών επιγραφών και αι σοφάι μονογραφίαι περί Δερμοκαϊτών, Λιοντπάνδρων κ.λ.τ." είναι γνωσταί εις τους ασχολούμενους περί τα Χιακά. Ευχής έργον θα ήτο, αν οι εν Αγγλία και αλλοχού Χίοι συνεννοούντο μετ' αυτής, όπως εκδοθώσι μίαν ώραν αρχιτετρα τα ιστορικά και οικογενειακά αυτά κεφάλια.

15. Βλέπε Σπ. Δε. Βιάζην άρθρον "Αυσεύρετον βιβλίον υπέρ Χίου" (περιοδικόν Πιννακοθήκη, Τεύχος 94, Δεκ. 1908).

16. Θουκυδίδης, Η' 24.

17. Finlay, History of Greece, Oxford 1877, σελ. 232 - 7.

Χαλκίδα: Ομάδα Εβραίων με φορεσιές για το Πουρίμ, το 1928. Στο κέντρο ο καθηγητής Μακρής, αδελφός του ηθοποιού Ορέστη Μακρή. (Φωτογραφία του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος).

Ιστορία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Χαλκίδος

Του ΜΠΟΧΩΡ ΦΟΡΝΗ

Ισραηλίται κατοικούσαν την Χαλκίδα, κατά μαρτυρικά επιθυμπίους αποδείξεις, από 1200 ετών. Μνημεία εκτισμένα και σωζόμενα ήδη εν τω νεκροταφείω των Ισραηλιτών, εκ των οποίων τας επιθυμπίους πλάκας αφήρουν κατά καιρούς διάφοροι εκ του νεκροταφείου, μη τοιχογυρισμένου μέχρι του 1897, δαπάναις Φερδινάνδου Ρότσιλντ, μαρτυρούσι την διαμονήν των Ισραηλιτών εν Χαλκίδι από πολού χρόνου, μία δε ενυπόγραφος πλαξ, φέρουσα χρονολογίαν 1200 ετών, προ τεσσαρακονταετίας εστάλη προς την οικογένειαν Ρότσιλντ υπό της ενταύθα Ισραηλιτικής κοινότητος, προς επιβεβαίωσιν της διαμονής των Ισραηλιτών εν Χαλκίδι, ζητηθεισών υπό της οικογενείας Ρότσιλντ πληροφοριών. Πλαξ μαρμαρίνη ευρεθείσα κατά την κατεδάφισιν του Ενετικού φρουρίου Χαλκίδος κατά το 1890 επί των βάσεων της Πόλεως του φρουρίου (Κάτω Πύλη) έφερε χρονολογίαν 5086 Ισραήλ. ετών (των Ισραηλιτών αριθ-

μούντων σήμεραν 5672 από κτίσεως Κόσμου), ήτοι 584 ετών, σωζομένη δε εν τω αρχαιολογικώ Μουσείω Χαλκίδος και περί των οποίων αναφέρει το σύγγραμμα "Φραγκοκρατία εν Ελλάδι", της οποίας πανομοιότυπον εικόνα δημοσιεύει το ανωτέρω έργον. Της πλακός αυτής αντίγραφον έλαβεν ο Τομ Τοβ Παριάντε, αντιπρόσωπος της Παγκοσμίου Ισραηλιτικής Ενώσεως (Αλιάνσε Ισραέλιτη), επισκεφθείς την Χαλκίδα κατά το 1887.

Εν Χαλκίδι δε, κατά την "Σάλπιγγα Ευβοίας", δημοσιεύσασαν πραγματείαν της δεσποινίδος Ευθαλίας Τσακάλη περί ενετοκρατίας εν Χαλκίδι, αναφέρει ότι εν Χαλκίδι κατά το 1200 έτος μ.Χ. ήρχε κάποιος Ραββάνο δέ Κορσέρι ή Καρσέριβα (Ραββίνος δέ Καρσέριβα), περί ου Ραββάνου δέ Καρσέριβα νομίζω ότι αναφέρει και η "Φραγκοκρατία εν Ελλάδι".

Πλην της άνω αναφερθείσης ενυπογράφου πλακός, κατά την κατεδάφισιν του φρουρίου ευρέθησαν και

άλλαι ενυπόγραφοι πλάκες, τας οποίας δυστυχώς κατέστρεψαν οι εργάται κατά την κατεδάφισιν του φρουρίου, μη διδομένης προσοχής υπό των αρμοδίων.

Εκ παραδόσεως πιστεύεται, ότι οι Ισραηλίται κατοικοῦσι την Χαλκίδα από τας αρχάς του α' μ. Χ. αιώνος, ομιλοῦσιν απταίστως την Ελληνικὴν γλῶσσαν και αποκλείεται εντελῶς δια τους Ισραηλίτας Χαλκίδος η γνώμη ότι κατάγονται εξ Ισπανίας, αφού η έξωσις των Ισραηλιτών εξ Ισπανίας εγένετο κατά το 1494, ενώ διάφοροι μαρτυρικά αποδείξεις, περί των άνω άναφέρω, περιτράνως αποδεικνυουσιν, ότι η διαμονή των Ισραηλιτών εν Χαλκίδι προηγείται της εξ Ισπανίας εξώσεως των Ισραηλιτών και αυτός δε ο Βενιαμίν Τολέδας, επισκεφθείς κατά το 1200 έτος μ.Χ. την Ελλάδα, ευρεν Ισραηλιτικήν κοινότητα εν Χαλκίδι και εν Αλμυρώ ακμάζουσιν επ' εμπορία.

Η Ισραηλιτική κοινότης Χαλκίδος ήκμαζεν επί φιλολογία κατά τον παρελθόντα αιώνα και κατ' ευφημισμόν έφερε το όνομα "Κουτσούκ Σαφέτ", ήτοι μικρά Ιερουσαλήμ, δια την ακμήν της εβραϊκής φιλολογίας της και δια την ακριβή εκπλήρωσιν των θρησκευτικών τύπων. Εσώζοντο δε πολλά χειρόγραφα διαφόρων εποχών και άλλα βιβλία μεγάλης επιστημονικής αξίας, των οποίων τα πλείστα εκάησαν κατά την πυρπόλησιν της Συναγωγής των Ισραηλιτών Χαλκίδος κατά το 1846, μεταξύ των οποίων και το αρχείον της κοινότητος μετά πολλών επισήμων μαρτυρικών εγγράφων αυτής, υπό κακοβούλων, πολλά δε αυτών εσώζοντο υπό ιδιωτών μέχρι τινός ενταύθα, οι δε κατά καιρόν διερχόμενοι την Χαλκίδα

ξένοι Ραββίνοι, αφήρουν ταύτα, των κατόχων αγνοούντων την επιστημονικήν αυτών αξίαν. Μεταξύ των άλλων εγγράφων, κατά την πυρκαϊάν της Συναγωγής κατά το 1846 λέγεται ότι εκάη και αντίγραφον του

κώδικος μεταρρυθμιστού Ισραηλιτικού Συνεδρίου Πατρών των Μινάγίμ Μινάγ δέ Πατράς, με το οποίον συνεμορφούτο και η κοινότης Χαλκίδος και διωκείτο θρησκευτικώς.

Κατά τον λήξαντα αιώνα οι Ισραηλίται Χαλκίδος ήκμαζον επί φιλολογία και εμπορία, από του 1882 όμως και εντεύθεν, μετά την προσάρτησιν της Θεσσαλίας εις την Ελλάδα, ότε και ήρξαντο μεταναστεύουσαι αι πρωτεύουσαι των Ισραηλιτικών οικογενειών εις Βόλον, ήρξατο και η παρακμή αυτής.

Μετά την απελευθέρωσιν της Ελλάδος, κατά το 1830, η Ισραηλιτική Κοινότης Χαλκίδος ήτο λίαν πολυάνθρωπος, ως προσφυγόντων κατά την επανάστασιν εις Χαλκίδα πολλών οικογενειών εκ Θηβών, Λεβαδείας και αλλαχόθεν (ιδε και οικογένειαν Σιμαντού Σακή ή Μιστριώτου, καταγομένων, ως μοι έλε-

γεν, εκ Μυστρά), ένθα ήκμαζον Ισραηλιτικά κοινότητες προ της Επαναστάσεως Ελληνικώταται, εκ των οποίων προσφύγων οικογενειών πολλάί, ως Χαλκιδαϊκαί, απώκησαν μετά την επανάστασιν εις Μ. Ασίαν, Θεσσαλονίκην, Κωνσταντινούπολιν και αλλαχού, διατηρήσασαι όμως μέχρι σήμεραν την πατροπαράδοτον γλῶσσαν των (ελληνικήν), τα ήθη και έθιμα, μη αφομοιωθείσαι, υπό πατριωτικήν έποψιν, προς τους ομοφύλους των Ισπανιόλους και υπερηφανεύονται να ονομάζονται Έλληνες, διατηρούσαι μέχρι σήμεραν την Ελληνικήν ιθαγένειαν, καίτοι από αιώνος

Χαλκίδα: Γυναίκα με τοπική ενδυμασία (πρόκειται για την Ραχήλ Φατούρου) το 1920 (:) (Φωτ. Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος).

σχεδόν απεδέμησαν της Χαλκίδος.

Μεταναστεύουσαι αι πλείσται των οικογενειών εκ Χαλκίδος εις Μ. Ασίαν και αλλαχού έλαβον υπ' όψιν των την τύχην των ομοφύλων των εν Τριπόλει (όρα Ιστορίαν Ιωάν. Ραζή Ελληνικής Επανάστασεως, περί της εν Τριπόλει πολυαριθμού Ισραηλιτικής κοινότητος και της τύχης αυτής κατά την άλωσιν της Τριπολιτσάς, εξ άλλων ακόμη πληροφοριών ομοφύλων Πελοποννησίων), εκ των οποίων οικογενειών αι πλείσται εσφάγησαν, μη φεισθέντων ούτε των γυναικοπαίδων, τινές δε αυτών καταφυγούσαι εις Ζάκυνθον εσώθησαν, ένναι δε τούτων σωθείσαι υπό των προκρίτων Κολοκοτρώνη και Μαυρομιχαλίων προσέφυγον εις Καλάμας, ένθα εκ φόβου ησπάσθησαν τον Χριστιανισμόν (όρα και οικογένειαν Χιαμπέτς διαμένουσαν εν Αθήναις και της οποίας ο πάππος είχε βαπτισθή κατά την επανάστασιν. Επιστρέψας κατόπιν εις Λάρισαν, επανήλθεν εις την Εβραϊκήν θρησκείαν και ενυμφεύθη εκεί).

Αι ολίγαι εν Χαλκίδι απομείνανσαι οικογένειαι συνέχισαν την ιστορίαν της Ισραηλιτικής κοινότητος Χαλκίδος, αποκτήσασαι ισονομίαν και ισοπολιτείαν κατά το 1833, τη υψηλή υποσχέσει του αειμνήστου Βασιλέως Όθωνος, και διατηρούσι ταύτην μέχρι σήμερον.

Μέχρι του 1870, οι Ισραηλίται Χαλκίδος, καίτοι και το Σύνταγμα του 1843 και η μεταπολίτευσις του 1862 ανεγνώρισαν και εσεβάσθησαν τας προς αυτούς εγγυήσεις του αειμνήστου Όθωνος, της ισονομίας και

ισοπολιτείας, εν τούτοις λυπηρά κατά καιρούς γεγονότα από μέρους των Χριστιανών, και ιδία κατά την εβδομάδα των Παθών και το Πάσχα, κατέστησαν προβληματικήν την θέσιν αυτών εν Χαλκίδι, μεθ' όλον το άγρυπνον βλέμμα των επισήμων αρμοδίων κατά καιρούς αρχών Χαλκίδος και την προστασίαν αυτών υπό π ρ ο κ ρ ί τ ω ν οικογενειών.

Κατά διαφόρους εποχάς, απεσταλμένοι Ευρωπαϊκών κέντρων επισκεπτόμενοι την Χαλκίδα εκ του σύνεγγυς αντελαμβάνοντο την θέσιν των Ισραηλιτών και πολλά εγράφοντο εις τον Ευρωπαϊκόν τύπον περί της τύχης των εν Ελλάδι αλλοφύλων και ιδία των Ισραηλιτών (όρα και εφημερίδα "Αμαγγίδ" 1868 - 1870, δεν ενθυμούμαι ακριβώς το έτος). Εν τούτοις, οι Ισραηλίται Χαλκίδος καυχώμενοι δια το Ελληνικόν της καταγωγής των, δότι οι εν Χαλκίδι

Χαλκίδα: Ορθοί: Ελεονόρα Κοέν, Νεφταλīm Κοέν, Σαρίνα Οβαδία (ζούσε στην Αρτα). Καθιστοί: Μαιρη και Αλμπερτος Κοέν σύζυγοι, Αλεξάνδρα Κοέν, 1926. (Φωτ. Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος).

Ισραηλίται είναι οι γνησιώτεροι (γηνγενείς) κάτοικοι της Χαλκίδος, ως κατοικούντες από μακρών αιώνων την Χαλκίδα, απέναντι άλλων (Χριστιανών) κατά καιρούς άλλοθεν εγκατασταθέντων ενταύθα, διδομένης ευκαιρίας ότε το Ανατολικόν ζήτημα ανεκινείτο εν τη Εσπερία, επέκειτο δε η Βερολίνιος Συνδιάσκεψις, από μέρους δε πολλών ομοφύλων και άλλων με-

γάλων πολιτικών της Ευρώπης ανδρών εθίγετο το επισφαλές των ξένων φυλών εν τη Μεγάλη Ελλάδα, ερειδομένων επί επισήμων προξενικών πράξεων και ανταποκρισίων περιοδεούντων την Ανατολήν Ευρωπαϊών απεσταλμένων, αντιληφθέντων εκ του πλησίον την τύχην των αλλοδόξων, εν τούτοις, επαναλαμβάνω, οι Ισραηλίται Χαλκίδος επισήμως δια του υπουργείου των Εξωτερικών της Ελλάδος διέφευσαν τας κατά των Ελλήνων αποδοιδόμενας μομφάς μισαλλοδοξίας, ευγνωμόνως υπέρ της μητρός Ελλάδος, της γνησίας πατρίδος αυτών, καίτοι θετά τέκνα αυτής, εκφρασθέντες. Έκτοτε οι Ισραηλίται Χαλκίδος απολαύουσι πλήρη ελευθερίαν εν Χαλκίδι και ζώσιν αρμονικώτατα.

Ραββίνοι του λήξαντος αιώνος εν Χαλκίδι υπήρξαν οι Ααρών Φόρνας, κατά την επανάστασιν, Χαλκιδεύς, μύστης της εβραϊκής φιλολογίας, χειρόγραφα έργα του οποίου εσώζοντο μέχρι τινός πολλά. Μενασί Μαρζόκ, Χαλκιδεύς Ραββίνος, διεδέχθη τον Ααρών Φόρνα, φιλόλογος ακμάσας μέχρι του 1849, ότε και απεθάνε, χειρόγραφα έργα του οποίου εσώζοντο μέχρι τινός, πολλά των οποίων αφήρεσαν Ραββίνοι επισκεφθέντες την Χαλκίδα. Εν τω μεταξύ, από 1849 - 1854, εκ περιτροπής διεδέχθησαν τον αποθανόντα διάφοροι Ραββίνοι, εν οίς οι Λομ Τοβ Χασών και Καπελούτος εκ Θεσσαλονίκης, ότε κατά το 1854, κατασταλέντος του διχασμού της ενταύθα κοινότητος, ανέλαβε την Ραββικήν έδραν ο τελευταίος Χαλκιδεύς Ραββίνος Βενιαμίν Ασαχάρ Ακοέν, εν Κωνσταντινουπόλει αποπερατώνσας τας σπουδάς του.

Ο Ραββίνος ούτος ετύγχανεν ιδιαίτερας εκτιμήσεως από μέρους του συγχρόνου του Αρχιεπισκόπου Χαλκίδος Καλλινίκου Καμπάνη, μετά του οποίου συνεδέετο στενώτατα και απήλανεν αμερίστου αγάπης. Απεβίωσε την 7ην Ιουλίου 1881, αφού το προηγούμενον έτος εώρτασε πανηγυρικώς εν τη Συναγωγή, παρισταμένων των επισήμων αρχών και του Ελληνικού Στρατού, το χαριμόσυνον άγγελμα της προσαρτήσεως Θεσσαλίας και Ηπείρου εις την Ελλάδα. Την κηδείαν αυτού ηκολούθησαν αι αρχαί της πόλεως και ολόκληρος η κοινωνία Χαλκίδος, εκτιμήσαντες τας αρετάς του.

Αποθανόντος του Βενιαμίν Ακοέν, διάφοροι έκτοτε ξένοι Ραββίνοι τον διεδέχθησαν, εν οίς και ο Αβραάμ Λεβής κατά το 1892 - 1893, νεωτεριστής, εκπαιδευθείς εις την εν Ιερουσαλήμ μεγάλην Θεολογικήν Σχολήν του Μπλουμεντάλ, αφήσας την λαμπροτέραν εποχήν εν Χαλκίδι δια το ευρυμαθές και γλωσσισμαθές, τυχών δε ιδιαίτερας εκτιμήσεως από μέρους της κοινωνίας Χαλκίδος δια το ιδιαίτερον φιλολογικόν του χαρακτήρος του, ίδια δε διότι κατά το δημοτέλές υπό της ενταύθα Ισραηλιτικής Κοινότητος μνημόσυνον της πολυκλαύστου Αλέξανδρας συνέθεσεν ο ίδιος ελεγείον εις Εβραϊκήν και Ελληνικήν γλώσσαν, του οποίου αι ακροστιχίδες εκάστου στίχου και του εβραϊκού και του ελληνικού, εσχημάτιζον το όνομα "Αλεξάνδρα". Ο Ραββίνος ούτος δεν έμεινε πολύ εν Χαλκίδι, προαχθείς εις αρχιεραββίνον Μοναστηρίου, ένθα και απεβίωσεν.

Η Ισραηλιτική κοινότης Χαλκίδος κέχτηται συνα-

γωγήν ανοικοδομηθείσαν το 1839, πυρποληθείσαν το 1846 υπό κακοβούλων, ένθα κατεστράφησαν πολλά έγγραφα και ολόκληρον το Αρχείον και η βιβλιοθήκη της Κοινότητος.

Εις την ανοικοδόμησιν της Συναγωγής συνετέλεσαν μεγάλως, ως εμφανίζεται εκ σωζομένου αντιγράφου επιστολής της κοινότητος προς αυτόν, ο τότε εν Αθήναις επιτετραμμένος της Αγγλικής Κυβερνήσεως Ισραηλίτης Δανύδ Πατσιφίκο και η εν Αθήναις διαμένουσα Δουκίεσσα, Ισραηλίτις, ως λέγεται (Δουκίεσσα της Πλακεντίας).

Ισραηλίτης ιατρός, κατά τινα επιτύμβιον πλάκα, σωζομένην ήδη εν τη Συναγωγή, εκτιομένην εις τον περίβολον, ευρεθείσαν κατά την εν έτει 1905 μεταρρυθμίσιν της Συναγωγής εντός αυτής, ονόματι Ιωνάθαν Νασάω Νισάν 5310, ακμάσας προ 350 περίπου ετών.

Χειρόγραφα και άλλα βιβλία φιλολογικής αξίας σώζονται ήδη πολύ ολίγα. Βιβλία προσευχών επίσης, Αστελνδάμον, προ 680 περίπου ετών, εκτυπωθέντα εκεί. Επίσης ολίγα φύλα Ιεράς Γραφής εις Εβραϊκήν, Ελληνικήν, Αραμικήν, Ισπανικήν και Σχολίων Ρασσί με εβραϊκούς χαρακτήρας. Ποιήματα εις Εβραϊκήν γλώσσαν σώζονται πολλά ενταύθα, εκπονηθέντα παρά διαφόρων Ισραηλιτών, τινά δε τούτων ανάμικτα εις Εβραϊκήν, Τουρκικήν (το ποιημάτιον τούτο λέγεται ότι συνέθεσεν Ισραηλίτης καλλιφώνος εξαναγκασθείς να εξισλαμισθή υπό των Τούρκων δια το καλλίφωνόν του και αναβάς επί του Μιναραέ, αφού το έψαλε με περιπάθειαν, έπεσε και ηυτοκτόνησεν), άλλα δε εις ελληνικήν γλώσσαν με εβραϊκούς χαρακτήρας (αντίγραφα αυτών σας αποστέλλω, των πρωτοτύπων ευρισκομένων εν Χαλκίδι).

Οι εν τη υπηρεσία του Ελλην. Στρατού διατελέσαντες Ισραηλίται Χαλκιδείς, και ίδια κατά τον πόλεμον του 1897, διεκρίθησαν δια το πειθαρχικόν και αυθόρμητον προς την πατρίδα καθήκον, τινές δε τούτων ειούν και βαθμοφόροι (Μοσχώρ Σακκή, λοχίας 1897, Ισαάκ Ι. Κοέν, δεκανεύς, Χαΐμ Ιωσήφ Κοέν, λοχίας 1886, ήδη δε Ιωσήφ Χαΐμ Λευΐς, δεκανεύς) και άλλοι, ους δεν ενθυμούμαι.

Σήμερον η Ισραηλιτική κοινότης Χαλκίδος αριθμεί περί τας 40 οικογενείας, ενώ άλλοτε κατώκουν εις το διπλάσιον την Χαλκίδα, προϊόντος δε του χρόνου θα ελαττούται ο αριθμός, λόγω της συνεχούς μεταναστεύσεως αυτών εις άλλας ακμαιότερας των εμπορίων πόλεις, και ίδια εις Βόλον και Αθήνας, ένθα πολλοί των Χαλκιδέων Ισραηλιτών διεκρίθησαν εις τα στάδια, εις α επεδόθησαν, και ίδια εις το Εμπόριον και την Βιομηχανίαν.

Σχολείον η Ισραηλιτική Κοινότης διατηρεί ήδη, ένθα διδάσκεται η Εβραϊκή γλώσσα, συντηρούμενον υπό της κοινότητος και των βοηθημάτων Δήμου Χαλκιδέων και Δημοσίου.

Η Ισραηλιτική Κοινότης Χαλκίδος οσημέραι βαίνει εις την διάλυσιν αυτής, λόγω της συνεχούς μεταναστεύσεως και είναι όχι ευχάριστον και δι' αυτήν και δια την Ελλάδα, κοινότης διατηρηθείσα επί δύο περίπου χιλιετηρίδας, ακμάσασα καθ' όλα αυτής τα στάδια, να παύση συνεχίζουσα την ιστορίαν αυτής.

(Από το Αρχείο Ευβοϊκών Μελετών, τόμος 3, 1954)

Εβραίος “ληστής” και “ιατρός”

Του Γ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ

Τοσούτον αφωμοιωθήσαν οι εν Θεσσαλία εγκατεστημένοι Ισραηλίται μετά των χριστιανών, ώστε δεν διακρίνονται σχεδόν εκ των λοιπών κατοίκων εις τε τας εμπορικές και εις αυτάς έτι τας κοινωνικάς των σχέσεις. Φιλόπονοι, φιλήσυχοι και φιλόνομοι είναι συγχρόνως και πολλών Ελλήνων μάλλον φιλελεύθεροι εξ υπολογισμού, διότι εκ των φιλελευθέρων πολιτευτών ένεκα της μείζονος ανεξίτηλοχρείας των απεκδέχονται μεγαλύτεραν προστασίαν εν τη πολιτεία, εάν ποτε παρεγνωρίζοντο τα της ισότητος δικαιώματα αυτών. Αι ιδέαι των αυτών απεκραυγαλλώθησαν έτι μάλλον μετά την δίκην Δρένφους. Τοιούτό τι όμως ουδέποτε ευτυχώς συνέβη, διότι από της προσαρτήσεως της Θεσσαλίας εις την Ελλάδα Οθωμανοί, Ισραηλίται και χριστιανοί παντός δόγματος αρμονικώς και εν πραγματική ισοπολιτεία συμβιβούν.

Ταχέως εσχετίσθην μετ' αυτών. Μεταξύ δε των πολλών, ους εγνώρισα, ιδιαίτερος ενθυμούμαι ένα, όστις είχε τύπον γνησίως ισραηλιτικών, την φυσιογνωμίαν της φυλής του, κατά δε τας επισήμους ημέρας έφερε την ποδήρη των ομοθηρόσκων του ενδυμασίαν. Την προσοχήν μου προσείλκυσε η ασυνήθης δι' Ισραηλίτην και δη εβδομηκοντούτη περίπου, ζωηρότης, μάλιστα δε η δοθείσά μοι πληροφορία, ότι εφημιζετο καθ' άπασαν την Θεσσαλίαν ως διάσημος... ιατρός!

Από του έτους 1879, ότε, καίτοι οι επιστήμονες ιατροί μοι είχαν δώση το δια τον άλλον κόσμον διαβατήριον, εσώθην εν Χαλκίδι υπό τινος Οθωμανίδος, ονομαζομένης Ντουντούς (θυγατρός του γνωστού εμπειρικού Κούρταλη) τη βοηθεία δε μόνον μιας κόνεως και μιας αλοιφής, ησθανόμην συμπάθειάν τινα και ιδίως πεποίηθαι εις τους εμπειρικούς ιατρούς εν τοις χειρουργείοις, καίπερ στερουμένους πανεπιστημιακού πτυχίου.

Κατά μήνα Αύγουστον του έτους 1894, τυχαίως εγνώρισα εν τινι θεσσαλική πόλει τον Ισαάκ. Φίλος μου τις συνιστών αυτόν εις εμέ προσέθηκε:

- Σας συνιστώ τον κύριον Ισαάκ Μ... Είναι χωρίς υπερβολήν ο Αρεταίος της Θεσσαλίας. Εθεράπευσεν επιτυχώς τόσον πολλούς, ώστε και αυτοί οι επιστήμονες, αναγνωρίζοντες την ικανότητά του, ουδέποτε τον κατήγγειλαν ως μετερχόμενον τον ιατρόν άνευ αδείας. Αλλά το παραδοξότερον είναι ότι ο φίλος μου Ισαάκ εχημάτισε και... ληστής φοβερός!

- Εβραίος, διάσημος ιατρός και φοβερός ληστής! ανέκραξα. Αλλά πώς πάντα ταύτα; Αστεϊζεσθε; Είναι αληθή ταύτα; ηρώτησα τον Ισαάκ.

- Ναι! απήντησεν εκείνος. Έγινα και ληστής, αλλά χωρίς να το θέλω...

- Είμαι, τα προσέθηκα, λίαν περιέργος να μάθω, εάν είναι δυνατόν, τας λεπτομερείας του βίου σου. Πώς και πότε ήσο ληστής; Πώς ήδη είσαι ελεύθερος; Πού λοιπόν διδάχθης την ιατρικήν;

- Δια τί όχι, απήντησεν ο Ισαάκ, όστις αναμνησθείς το παρελθόν του, εστέναξε βαθέως. Και το πλήρες ου-

ζου ποτήριον κρατών εις την χείρα, ηρξάτο διηγούμενος εις γλώσσαν ικανώς ευκρινή - αναμινγών όμως και τουρκικάς τινας λέξεις, ας δεν ηδυνήθη ν' απομάθη ως ακολούθως περίπου:

- "Ημην, είπεν, είκοσι περίπου ετών και ειργαζόμην ήσυχος εις εν μαγαζείον εις το Τσαρσί της Θεσσαλονίκης, ότε προ πενήτηκοντα περίπου ετών, ένεκα ασημάντου αφορμής, συνεπλάκην με άλλον ομόθηρόσκόν μου. Εις το "πατιρτί" εκείνο συνθηροίσθη κόσμος πολύς, οι δε τσαντάριμδες μας συνέλαβον και τους δύο με ματωμένας μύταις. Και ενώ εγώ παντελώς δεν έπταιον, εμέ μεν εφυλάκισαν, εκείνον δε με την βοήθειαν του μπαξίς αφήκαν ελεύθερον. Τουρκική αστυνομία! Τί να κάμω!

Αυτομάτως ήθελον, διακόπτων αυτόν, να τον παρηγορήσω λέγων: "Αυτά συμβαίνουν και εις τας... Αθήνας" (κατά το "και εις Παρισίους"); αλλά προετίμησα εξ εθνικής υπερηφανείας να σιγήσω μελαγχολικώς.

- Οι Τούρκοι, εξηκολούθησεν ο Εβραίος, εις τας ιδίας φυλακάς κλείουσι τους τε υποδίκους και τους καταδίκους, ως βλέπω ότι γίνεται και εις τας εδώ φυλακάς...

- Ναι, ατυχώς! εψιθύρισα μετά ταπεινώσεως. Είς τινας πόλεις. Όχι εις όλας...

- Αλλ' οι δεσμοφυλάκες της Θεσσαλονίκης, είπεν ο Ισαάκ, χάριν ασφαλείας των, εις έκαστον δωματίον βαρυντοίνων καταδίκων φυλακίζουσι και ένα ή δύο υποδίκους ή ελαφροποιήτους, δια να χρησιμεύωσιν ως προδότες, εάν γείνη προετοιμασία προς δραπέτευσιν. Μ' έκλεισαν λοιπόν εις εν βρωμερόν δωματίον, εις το οποίον εύρον περί τους 50 ληστές και αρχιληστές εκ των φοβερωτέρων της εποχής εκείνης. Εξ αυτών τινες ήσαν καταδικασμένοι εις θάνατον και άλλοι εις ισόβια δεσμά.

Δύνασθε να φαντασθήτε, τί ωραία έζησα μέσα εις τόσον ήμερη συντροφιάν λύκων. Από της πρώτης στιγμής, οι πλέον αγριώτεροι μ' εφοβέρισαν να μη μαρτυρήσω όσα ιδώ, διότι θα μ' εσχότωναν αφενύκτως. "Και εάν κατορθώσης να σωθής από ημάς, μου έλεγον, θα φονευθής εξερχόμενος από τους συντρόφους μας, οι οποίοι με θάνατον τιμωρούν τους προδότες".

Η απειλή των επέφερε θαυμάσια αποτελέσματα. Κατατρομασμένος όπως ήμην, είχαν οφθαλμούς χωρίς να βλέπω, και ώτα χωρίς να ακούω.

Καθ' εκάστην νύκτα ειργάζοντο με την σειράν εις την κατασκευήν υπονόμου, την οποίαν και προ της εισόδου μου είχαν αρχίση, ετελείωσαν δε μετά τινα χρόνον. Μόλις ετελείωσαν το έργον των, κατά το μεσονύκτιον απεφασίσθη η έξοδος. Ωρίσθη η σειρά ενός εκάστου, εμέ δε ετοποθέτησαν εις το μέσον δια τον φόβον των... Ιουδαίων, όπως σεις οι χριστιανοί μας λέγετε. Εν τω μέσω λοιπόν της τιμητικής αυτής φρουράς εξελθών, μετά σύνητον, αλλά κοπιώδη νυκτερινόν περπάτηον υπό την γην, ευρέθην και εγώ έξω από τας ειρκτάς και εις τον καθαρών αέρα, αλλά κινδυνεύων από στιγμής εις στιγμήν να τουφεκισθώ.

Διητυνθήμεν εις τα βουνά μετά προσοχής, διαιρεθε-

ντες εις τμήματα. Εις μίαν από τας σχηματισθείσας συμμορίας οι αρχηγοί με κατέταξαν και εμέ, χωρίς βεβαίως να ζητήσωσι και την συναίνεσίν μου. Αφού ωπλίσθημεν από συγγενικάς και φιλικάς των οικίας, συννητήθημεν εκ διαφόρων σημείων εις εν χριστιανικόν μοναστήριον, εις το οποίον μετέβημεν προς τιμωρίαν καλογηρών τινών, οι οποίοι είχαν προδώσει μερικούς από τους συντρόφους εις την δίκην των. Εκεί εβασάνισαν, εξεμάτισαν και έσφαξαν καλογήρους οι σύντροφοι. Αφού δε αφηρέσαμεν παν ό,τι πολύτιμον, ανεχωρήσαμεν εκείθεν ανενόχλητοι. Εννοείτε καλώς, ότι εις τας ληστρικές ταύτας πράξεις προσεπάθησαν προς ασφάλειάν των να ενοχοποιήσωσιν όσον ήτο δυνατόν περισσότερον και εμέ τον αρχάριον, τούτο δε ίνα μη φοβώνται μη τους δραπετεύωσι και τους προδώσω.

Τώρα, πιστενω, καταλαμβάνετε, πώς από φιλησύχου Ισραηλίτου και αθώου υποδίκου, αναμένοντος από στιγμής εις στιγμήν την αποφυλάκισιν, προήχθη εις ληστήν των ορέων χωρίς να το εννοήσω καλά και χωρίς να δύναμαι να επανίδω πλέον το Τσαρσί της Θεσσαλονίκης. Ηναγκασθην να παρακολουθώ την συμμορίαν μέχρι της ημέρας, κατά την οποίαν εν συμπλοκή μετά των τουρκικών αποσπασμάτων επληρώθη και εγώ μετ' άλλων ληπτών.

Τότε εν απόσπασμα της συμμορίας ωδήγησε τους πληγωμένους εις ωραίον και τερπνόν μέρος της Θράκης, όπου ευρομεν ένα αρχιτσέλιγκα, ο οποίος μοιλονότι

ήτο άνω των εκατόν ετών είχαν υγιάν λαμπράν. Τούτο απέδιδεν, ως μας έλεγεν, εις το ότι ουδέποτε έφαγε κρέας, αλλ' ετρέφετο πάντοτε με χορτά, και εις το ότι ουδέποτε είχε κοιμηθή υπό στέγην οικίας. Εγνώριζε δε περίφημα να θεραπεύη τα τραύματα, οι δε λησταί δι' αυτό τον επροσκύνουν ως άγιον.

Μετά την τελείαν μου θεραπείαν διέμεινα πλησίον του αρχιτσέλιγκα επί τινα χρόνον ως βοηθός αυτού και τότε έμαθον όσα γνωρίζω προς θεραπείαν πληγών. Ημέραν τινά κατώρθωσα να απομακρυνθώ και δι' ευκαιρίας να έλθω εις Θεσσαλίαν, όπου μένω επί πεντήκοντα περίπου έτη ως ήσυχος πολίτης και... ιατρός, ως γνωρίζετε...".

Όταν η διήγησις ετελείωσεν, ηυχήθην εις τον Ύψιστον να μη εισαχθή εν Ελλάδι τουλάχιστον το σύστημα του εν Θεσσαλονίκη δεσμοφυλάκος, διότι με την ατελή και βραδυπορούσαν ως χελώνη ανάκρισιν, με την παραινομένην προφυλάκισιν, με την ανάμειξιν των υποδίκων και καταδίκων, με τα εις πολλές πόλεις σαθρά των φυλακών κτίρια, οι ένεκα εισαγγελικής αυθαιρεσίας και ανακριτικής ιδιοτροπίας προφυλακιζόμενοι αθώοι Έλληνες πολίται, όπερ ουχί σπανίως συμβαίνει προς δόξαν των συνταγματικών ελευθεριών, θα κινδυνεύωσι συν τοις άλλοις ίσως να προβιβασθώσιν ακουσίως και εις... ληστές, χωρίς όμως να έχωσι την βεβαιότητα, ότι θα γίνοντο και διάσημοι ιατροί.

(Από το Ημερολόγιο Σκωκου, του έτους 1905)

Γράμματα στα "Χρονικά"

• **Ο Δαβιτζών Εφέντης:** Σχετικά με άρθρα του Γεωργίου Α. Οικονόμου με τίτλο "Οι Ζωσιμάδες και οι Ισραηλίτες των Ιωαννίνων", που δημοσιεύθηκε στα "Χρονικά" (τεύχος 111, Μαΐου - Ιουνίου 1990), ο κ. **Ισαάκ Μπατής** γράφει:

"Σχετικά με την υποσημείωσιν "Νταβιτζών εφέντης πλούσιος Ισραηλίτης, φιλότουρκος", θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρξε και ένθερμος φιλέλλην.

Ο αιμνηστος Δαβιτζών εφέντης, Λεβής ο οποίος ασκούσε μεγάλην πολιτικήν και κοινωνική επιρροήν στην τότε τουρκικήν διοίκησιν, τιμηθείς υπό του Σπολιάνου με τον τίτλο του Πασά, διέσωσε με την αποτελεσματικήν του επέμβασιν από βέβαιον θάνατο Έλληνες αξιωματικούς που συνελήφθησαν στα ελληνοτουρκικά σύνορα. Όχι μόνον αυτό, αλλά τους έστειλε στα σύνορα με συνοδεία εμπιστών προσώπων, για να φθασουν ασφαλείς στην Ελλάδα.

Για την πράξιν του αυτήν περιέπεσε στην δυσμένεια του Διβανίου, κληθείς υπό του Σουλτάνου στην Κωνσταντινούπολη.

Ο Δαβιτζών εφέντης πληροφορηθείς από τους φίλους του για τον απώτερο σκοπό της προσκλησεως του Σουλτάνου, εγκατέλειψε τα Ιωάννινα και παρέμεινε

Δαυίδ Ματολία Λέβη Νταβιτζών Εφέντι (1832 - 1914) (Φωτ. από το Αρχείο Ισαάκ Μπατή, Ιερουσαλήμ)

στο Παρίσι μέχρις ότου ο Αβδούλ Χαμίτ υπεχρεώθη να επαναφέρει στην Τουρκία το Σύνταγμα. Τόσο εξετιμήθη η

πράξη αυτή του Δαβιτζών εφέντη στην Αθήνα, ώστε του απενεμήθη υπό του αιμνηστού βασιλέως Γεωργίου του Α' ο αργυρός Σταυρός του Σωτήρος. Το παράσημο αυτό βούσκεται στα χέρια του διαεγγόνου του κ. Ραφαήλ Μωυσή.

Επίσης, στα ονόματα των Εβραίων ενεργετών των Ιωαννίνων πρέπει να προστεθή και το όνομα του μακαρίτη **Νισίμ Μπατή**, απαγχονισθέντος υπό των Γερμανών, ο οποίος εκληροδότησε στον εθνικό στόλο ένα κατάστημα στην αγορά των Ιωαννίνων.

• Το εξώφυλλο του Τεύχους - Αφιερώματος στη Φυσιогνωμία του Εβραίου στην Νεώτερη Ελληνική Λογοτεχνία: **Ο κ. Γιάννης Π. Γκίκας** μας γνωρίζει ότι ο πίνακας της κυρίας Καίτης Νικολάου με τίτλο "Σέρρες 1908", που αποτελεί το εξώφυλλο του τεύχους αυτού, ανήκει στην ιδιωτική του συλλογή. Πρωτοδημοσιεύθηκε το 1983 στο βιβλίο του "Ντεαλλήδες" (Εκδοτικός Οίκος "Αστήρ") και φιλοτεχνήθηκε με βάση παλαιά ντοκουμέντα που τέθηκαν υπ' όψη της ζωγράφου. Στον πίνακα παρουσιάζεται στις αρχές του αιώνα μας, στις Σέρρες (το 1908), η κοινή ζωή Χριστιανών, Εβραίων και Μουσουλμάνων.

Ένας Εβραίος της Ελλάδος

Ο ΑΛΜΠΕΡ ΚΟΕΝ:

Ένας από τους
μεγαλύτερους λογοτέχνες
της παγκόσμιας
ερωτικής λογοτεχνίας

Ένας μεγάλος συγγραφέας, ο Αλμπέρ Κοέν, με έναν πολύ ιδιότυπο τρόπο - μέσα από τον αποχή της φήμης της ζωής και του έργου για την οποία έγινε λόγος στο Γαλλικό Ινστιτούτο και την έκδοση στα ελληνικά του βιβλίου του *"Ωραία του κυρίου"*, εκδόσεις Χατζηνικολή, επέστρεψε για δεύτερη φορά στην πατρίδα του! Στις τριμερείς διαφάνειες του Ιονίου που ονειρευόταν σε όλη του τη ζωή, που ανέφερε σε όλα τα βιβλία του.

Ο Αλμπέρ Κοέν γεννήθηκε το 1895 στην Κέρκυρα (Κεφαλλονιά τη λέει στα βιβλία του). Έφυγε από το νησί του στα πέντε του χρόνια και ξαναγύρισε μια φορά στα δεκατρία του. Εντούτοις, τα παιδικά του χρόνια είναι ταυτισμένα με την Τρυφερή θάλασσα του Ιονίου, όπου γεννήθηκε, μητρική και κρυστάλλινη που βλέπεις το βάθος της".

Η ζωή του Αλμπέρ Κοέν υπηρξε ιδιαίτερα περιπετειώδης και συνταρακτική. Μεγάλος καρδιοκατακτητής αυτός ο μυθικός της Μασσαλίας, σπουδάζει νομικά, έζησε εξορισμός με ελβετική υπηκοότητα στη Γενεύη, όπου δούλεψε σαν ανώτερος υπάλληλος στο Διεθνές Γραφείο Εργασίας.

Την ίδια εποχή στέλνει τα πρώτα του χειρόγραφα στον Γκαλιμάρ, ο οποίος τα δημοσιεύει. Είναι παραμονές του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, ο Κοέν, πριν καταφύγει στο Λονδίνο πλάι στον Ντε Γκωλ, κάνει μια προσπάθεια να οργανώσει ένα σώμα Εβραίων εθελοντών. Μετά την απελευθέρωση, επιστρέφει στη Γενεύη και ξαναπιάνει το συγγραφικό του έργο κατακτώντας το κοινό με *"Το βιβλίο της μητέρας μου"*, και κυρίως με την *"Ωραία του κυρίου"*, που θεωρείται από τα πιο ερωτικά μυθιστορήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Πρόσφατα, σε έρευνα του περιοδικού *"L' Evenement*

du Jeudi" και του κρατικού ραδιοφωνικού σταθμού "France - Culture" για τα βιβλία του 2000, η *"Ωραία του κυρίου"*, του Αλμπέρ Κοέν ήταν το 13ο βιβλίο, ενώ οι Γάλλοι το συγκαταλέγουν στα βιβλία του 2000!

Έγραψε μόνο γαλλικά, παρ' όλο που ονειρευότανε πάντοτε το Ιόνιο και την Ιερουσαλήμ και παρέμεινε σ' όλη του τη ζωή διχασμένος ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση.

Εμφανιζόταν πάντα στη γαλλική τηλεόραση με ρόμπα σπιτιού, παντόφλες, μονόκλ και ένα κερχριπαρένιο κομπολόι να ονειρεύεται τις παλιές του αγάπες.

Ο Jean Blot έγραψε ένα ειδικό βιβλίο για τη ζωή και το έργο του Αλμπέρ Κοέν.

(Στοιχεία από άρθρο της **Αγγελικής Βασιλάκου**, στο *"Ενα"*, 12.12.1990)

ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΛΗΜΑΝ: ΤΡΟΙΑ

Αποτελέσματα των τελευταίων ανασκαφών και ανακαλύψεων της Ομηρικής Τροίας, 1882

"Βρίσκω την ευκαιρία για ν' αναφέρω ότι όλοι οι Εβραίοι της Ανατολής είναι απόγονοι των Ισπανών Εβραίων, οι οποίοι εξορίστηκαν από τη χώρα τον Μάρτιο του 1492, επί Φερδινάνδου και Ισαβέλλας. Περίεργο είναι ότι, παρά τις μεγάλες περιπλανήσεις τους και τις αντιξοότητες που τους έτυχαν, δεν ξέχασαν την ισπανική γλώσσα, την οποία ακόμη χρησιμοποιούν για να συζητούν μεταξύ τους και την οποία ακόμη και ένας Εβραίος εργάτης μιλάει πιο συχνά από την Τουρκική.

Εάν ένας από αυτούς τους Εβραίους γύριζε σήμερα στην Ισπανία, το λεξιλόγιό του θα προκαλούσε θιμηδία καθότι περιέχει απαρχαιωμένες ισπανικές λέξεις - όπως αυτές που βρίσκουμε στον Δον Κιχώτη - και επίσης πολλές τουρκικές. Ωστόσο, είναι ένα θαύμα το ότι η ισπανική γλώσσα θα μπορούσε να διατηρηθεί τόσο καλά εδώ στην Ανατολή επί τέσσερις αιώνες, από τα στόματα ανθρώπων οι οποίοι δεν την γράφουν με λατινικούς, αλλά μόνο με εβραϊκούς χαρακτήρες, όταν έχουν ν' αλληλογραφήσουν μεταξύ τους.

Παρ' όλ' αυτά, σε όλες τις επιστολές στην ισπανική που απηύθυναν στον Εβραίο S.B. Gormerano στα Δαρδανέλλια, ο οποίος ήταν για ένα χρονικό διάστημα πράκτοράς μου, ελάμβανα απαντήσεις πάντα στην ιταλική γλώσσα και βεβαιώθηκα ότι ο συγγραφέας δεν ήξερε πώς να γράφει ισπανικά με λατινικούς χαρακτήρες, καθότι από την παιδική του ηλικία είχε συνηθίσει να γράφει στα ισπανικά χρησιμοποιώντας την εβραϊκή αλφάβητο".

Από το βιβλίο του Heinrich Schliemann, **Τροία**, (Arno Press, New York, 1976, σελ. 11)

Γέννηση παιδιού

Του κ. ΕΣΔΡΑ Δ. ΜΩΥΣΗ

Η γέννα (τοκετός) της Εβραίας Λαρισινής γυναίκας, όπως και όλων των γυναικών της παλιάς εποχής, γινότανε στο σπίτι της, με τη βοήθεια συνήθως εμπειρών γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας ή μαιών από κατώτερες και μέσες σχολές και μερικές φορές χωρίς καμία βοήθεια. Πολύ αργότερα, οι τοκετοί γίνονταν με τη βοήθεια επισημόνων μαιών και ακόμα αργότερα και μαιευτήρων, στην αρχή στο σπίτι και ύστερα στην κλινική.

Η γυναίκα που γεννούσε λεγόταν **Παρίδα** και ο πατέρας **Παρίδο**.

Η λεχώνα έβγαινε από το σπίτι μετά 40 μέρες.

Όταν γεννιόταν αγόρι, που θεωρείτο σπουδαίο γεγονός, προ παντός όταν ήταν το πρώτο παιδί του ζευγαριού, στις 8 ημέρες από τη γέννηση, γινότανε απαραίτητα (εκτός ειδικών λόγων υγείας που το μετέθεταν για αργότερα) η **Περίτομή (Μπερίτ - Μιλά)** από ειδικό Μοέλ, με συμμετοχή όλου του κόσμου. Την προηγούμενη νύχτα από τη μέρα της περιτομής, ελάμβανε χώρα ένα γλέντι στο σπίτι που λεγόταν **Βιγιολα**, στο οποίο προσκαλούνταν όλα σχεδόν τα μέλη της Κοινότητας που έφεραν και τα δώρα τους για το νεογέννητο. Εκεί τραγουδούντουσαν ειδικά θρησκευτικά και λαϊκά τραγούδια σχετικά με το χαρμόσυνο γεγονός και προσφέρονταν ειδικά το γνωστό στη Λάρισα γλυκό **Κομπέτα**, που ήταν φτιαγμένο από σουσάμι με μέλι και ήταν εξαιρετικά εύγευστο. Το ίδιο γλυκό παρασκευάζονταν και παρασκευάζεται ακόμα και σήμερα από τις Εβραίες νοικοκυρές και το Πουρίμ.

Ακολουθούσε γλέντι και φαγοπότι, ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας. Την επόμενη μέρα που γινόταν το Μπερίτ - Μιλά (περίτομή) κάτω από το "Παρόχετ", κάτω από το οποίο καθόταν ο κουμπάρος που ήταν συνήθως ένας από τους παππούδες, ή ένας θείος ή κάποιος συγγενής, που κρατούσε το μωρό στα γόνατά του, που το έφερνε η κουμπάρα που επίσης ήταν κάποια από τις γιαγιάδες, ή κάποια θεία ή συγγενής, πάνω σ' ένα μαξιλάρι.

Λάρισα: Τελετή στη Συναγωγή.

Λάρισα: Τελετή στη Συναγωγή. Διακρίνεται ο Επίτροπος της Συναγωγής Δαυίδ Εσδρ. Μωυσης.

Γινότανε η θρησκευτική τελετή με παραδοσιακά θρησκευτικά τραγούδια και ύμνους. Η λεχώνα μητέρα όλη τη βδομάδα, μέχρι και μετά την περιτομή, βρισκόταν στο θαυμάσια στολισμένο κρεβάτι (το νυφικό κρεβάτι) με ό,τι καλύτερο και πολύτιμο διέθετε το σπίτι της, περιστοιχισμένη από πολλές γυναίκες, φίλες και συγγενισσες. Χαρακτηριστικό του κρεβατιού της λεχώνας ήταν το λεγόμενο **"Μπαλντακίνο"**, που ήταν ένα είδος μεγάλης κουνουπιέρας από πολλά μέτρα τουλί, που κρεμασμένο από την οροφή του δωματίου απλώνονταν και σκέπαζε όλο το κρεβάτι και είχε, εκτός από τη χρησιμότητα να προφυλάει το νεογέννητο και τη μητέρα από τα κουνούπια, και τον στολισμό του κρεβατιού και την έννοια της διαφύλαξης τους ίσως από κακό μάτι **αύναρά**.

Στο αγόρι γινότανε μετά το ρεχμιμέ ντοή ρεχμιό (εξαγορά), τελετή κατά την οποία οι γονείς εξαγόραζαν συμβολικά το παιδί αντί 5 σελαΐμ (ασημένια νομίσματα) από τον Κοέν, στον οποίο θεωρητικά ανήκε, προοριζόμενο για το Ναό. Ο Κοέν παραχωρούσε το παιδί στην οικογένειά του επιστρέφοντας - αν ήθελε - και το συμβολικό αντίτιμο. Η οικογένεια, με τη σειρά, έστελνε - για ν' ανταποδώσει το καλό - ένα δώρο στον Κοέν κι έτσι, με τις ευλογίες του Κοέν και της θρησκείας που διάβαζε ο Ραββίνος, το παιδί περιέρχονταν οριστικά πια στους γονείς. Την ημέρα της περιτομής δινόταν και το όνομα στο παιδί.

Σε γέννηση κοριτσιού, που επίσης γιορταζόταν με χαρά, χωρίς να υπάρχουν χρονικά όρια, γινότανε στο σπίτι μια θρησκευτική τελετή **"Φαδάριο"**, όπου το κορίτσι, υπό τις ευλογίες της θρησκείας, έπαιρνε το όνομά του και ακολουθούσε σχετικό γλέντι για το χαρμόσυνο γεγονός.

Εβραϊκά Φυλακτά για το Κακό Μάτι

Του κ. ΝΙΚΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ,
Διευθυντού του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος

Η πίστη στην αντίληψη ότι οι τυχεροί και πλούσιοι άνθρωποι μπορούν να πείσουν θύματα των μηχανορραφιών των δαιμόνων και των κακών πνευμάτων, δεν είναι μόνο πολύ παλαιά, αλλά και πολύ διαδεδομένη. Παράλληλη μ' αυτήν είναι και η σκέψη ότι ορισμένοι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να ματιάσουν ανθρώπους, ή ακόμα και αντικείμενα, με ή χωρίς τη θέλησή τους. Η μούντζα είναι στην ουσία ένα είδος ματιάσματος και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για να προστατευθεί κανείς από αυτό οδήγησαν σε πολλά ενδιαφέροντα έθιμα και ενέργειες για την αποφυγή του. Δεν πρέπει να παραδέχεται κανείς ποτέ την καλή του τύχη, η ομορφιά δεν πρέπει να θιμμάζεται και κανείς δεν πρέπει ν' αναζητάει την τελειότητα, αν θέλει ν' αποφύγει το εκούσιο ή το ακούσιο μάτι. Γι' αυτόν τον λόγο, οι Κινέζοι αγρότες, όταν θερίζουν ειδικά μια καλή σοδειά, πηγαίνουν στα χωράφια ντυμένοι πένθιμα σαν να πηγαίνουν σε κηδεία.

Είναι επίσης πιθανό, να βρει κανείς σε τούρκικα χαλιά ένα σκόσιμο ελάττωμα, που έχει εσχεμμένα μέσα στο σχέδιο. Σε πολλά σπίτια στη Νέα Αγγλία, οι αγρότες ζωγραφίζουν περιέργα σχήματα για ν' απομακρύνουν το κακό μάτι και συνηθίζεται ακόμα από πολλούς στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια το φτύσιμο ενός παιδιού, όταν δέχεται μια φιλοφρόνηση.

Τα χρώματα μπορούν επίσης ν' απομακρύνουν το κακό μάτι, αλλά και να φέρουν καλή τύχη. Επειδή το μάτιασμα μπορεί να είναι και ακούσιο, για να προστατευθεί κανείς από αυτό πρέπει να φοράει μπλε ή κόκκινες χάντρες ή ακόμα καλύτερα να χρησιμοποιεί φυλακτά και ειδικότερα αυτά που έχουν επιγραφές. Οι χειρονομίες μπορούν επίσης να είναι αποτελεσματικές, όπως ειδικά αυτή του κερατωμένου (cornuto), που γίνεται όταν ο δείκτης και μικρό δάκτυλο απλώνονται ενώ κρατιέται το μεγάλο δάκτυλο πάνω στην παλάμη και τα δύο μεσαία δάκτυλα διπλώνονται κάτω από αυτό. Μια άλλη χειρονομία που χρησιμοποιείται πολύ, είναι το σύκο (fig), όπου το μεγάλο δάκτυλο μπαίνει ανάμεσα στον δείκτη και το μεσαίο δάκτυλο μιας σφιγμένης γροθιάς. Το ανοικτό ή απλωμένο χέρι μπορεί όχι μόνο να βγάλει μάτι, αλλά και να προστατέψει κά-

ποιον απ' αυτό. Το πολύ παλιό χέρι του Baal, που χρονολογείται από τους Φοινικικούς χρόνους, πέρασε στη χρήση των Ρωμίων και εμφανίζεται στους Μουσουλμάνους σαν το Χέρι της Φατίμα και χρησιμοποιείται ακόμα και από τους Εβραίους.

Η μελέτη της χρήσης των φυλακτών από τους Εβραίους είναι σχετικά νέα και μάλλον οφείλεται στο γεγονός ότι έχουν διασωθεί σχετικά λίγα. Υπήρχε γενικά μια προκατάληψη εκ μέρους των ραββίνων για τη χρησιμοποίησή τους, που χρονολογείται από την περίοδο που αρχίζει την καριέρα του ο Σαμπεταί Τσβι. Ο Τσβι, μαζί με τον Ναθαναήλ της Γάζας, επιφανή θεολόγο, έγραψαν και μοίρασαν φυλακτά μέχρι και στην Ευρώπη. Αυτό που ξέρουμε για αυτά τα φυλακτά, όπως και για τα φυλακτά που φοράνε οι Ορθόδοξοι Εβραίοι, είναι ότι η αποτελεσματικότητά τους δεν οφείλεται στο χρώμα ή το σχήμα, αλλά μάλλον στην πίστη της φορετής δύναμης που κρύβεται μέσα στο Shema ή όνομα του Θεού. Πρέπει επίσης ν' αναφερθεί εδώ το γεγονός ότι τα Τεφιλίν που φοράνε οι Εβραίοι στην πρωινή προσευχή, παρ' όλο που μεταφράζονται σαν φυλακτήρια, δεν είναι με κανέναν τρόπο φυλακτά, όπως δεν είναι φυλακτό η Μεζουζά. Ο σκοπός τους δεν είναι ούτε να προστατεύουν αυτόν που το φοράει, ούτε να του φέρουν καλή τύχη, αλλά μάλλον να χρησιμεύσουν σαν μέσο για να θυμάται κανείς τις εντολές της θρησκείας και τις υποχρεώσεις προς αυτήν.

Σύμφωνα με τους μυστικιστές και τους ραββίνους, το πραγματικό όνομα του Θεού, όπως αυτό αποκαλύφθηκε στον Μωσή ο οποίος το μετέφερε στον Ααρών και τους απογόνους του Ιερείς του Ισραήλ, είναι το Τετραγράμματον ή το όνομα με τα τέσσερα γράμματα. Το σχήμα του ήταν γνωστό, αλλά ο τρόπος της προφοράς του αποσύρθηκε από τις εβραϊκές γραφές μετά την καταστροφή του 2ου Ναού το 70 μ.Χ. Τόσο ιερό είναι αυτό το όνομα, που ποτέ δεν πρέπει να γράφεται τυχαία. Αν χρειαστεί να γραφτεί, πρέπει να προσέξει κανείς να μην το χρησιμοποιήσει με ιερόσυλο τρόπο. Το γεγονός αυτό δημιούργησε την ανάγκη χρησιμοποίησης άλλων ονομάτων, όπως "El", "Shaddai", "Yah", "Ehye", "Adonai", ή "Elohim". Αλλά ακόμα και η χρήση αυτών των ονομά-

Εβραϊκό φυλακτό (από τη συλλογή του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος).

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Συνέχεια από τη σελ. 2

τα με ιδιαιτερότητες: Και πόσο ξέρουν και οι ίδιοι τον εαυτό τους;

Και ποιός άλλος μπορεί να δει τον συνάνθρωπό του στο ψυχικό βάθος που φθάνει ο ποιητής κι ο συγγραφέας; Αυτοί είναι που εντοπίζουν την αλήθεια κάτω από στρώματα και επιστρώματα συμπεριφορών που, τότε ηθελήμενα και τότε άθελα, την νοθεύουν ή την αποκρύβουν. Δεν πρωτοτυπώ καθόλου αν πω ότι ο πνευματικός και ο καλλιτέχνης δημιουργός είναι αυτοί που έχουν την διάνοια να βλέπουν απροκατάληπτα δικαίους και αδίκους, να βλέχουν επί δικαίους και αδίκους και να γράφουν την ιστορία του ανθρώπου σαν ιστορία της ψυχικής του ουσίας και αλήθειας.

Στο εισαγωγικό του σημείωμα, ο κύριος Αλμπέρτος Ναρ γράφει ότι τα κείμενα που αναφέρονται στον εβραϊκό λαό, ιδιαίτερα μετά το Ολοκαύτωμα, αποτελούν μια προσφορά των ελληνικών γραμμάτων, καθόλου ευκαταφρόνητη, προσφορά που δεν θα συναντήσουμε ευκόλα σε οποιαδήποτε άλλη ευρωπαϊκή γραμματεία.

Χαίρομαι γι' αυτό. Και θα ήθελα να θυμήσω πως ο ελληνικός λαός έχει εδώ και χιλιάδες χρόνια μια κοσμοπολιτική εμπειρία και αντίληψη για τη ζωή. Με τόπο τους μια χώρα όπου οι θαλασσές της την καθιστούσαν πέρασμα και ταυτόχρονα παραλήπτη στις μετακι-

νόμενες δραστηριότητες των γύρω λαών, οι Έλληνες ανέπτυξαν τον πολιτισμό τους χάρη στην ευφροσύνη τους να αντιληφθούν τον κόσμο, τη φύση, τη ζωή σαν μια σοφά αναγκαία σύνθεση και συμβίωση. Ακόμα και θεότητες που ήρθαν από αλλού βρήκαν πατρίδα στον Όλυμπο.

Ποτέ ο ρατσισμός, ποτέ η μισαλλοδοξία δεν άναψαν στην Ελλάδα κακούργα πάθη. Έγινε πάντα πατρίδα για όσους ήρθαν να ζήσουν στη γη της και να γίνουν δικοί της κάτοικοι, όπως οι συνέλληνες, συμπολίτες και συγγάτοικοι σ' αυτή τη χώρα Εβραίοι. Ήταν φυσικό, ιδιαίτερα η τραγωδία του ολοκαυτώματος να γίνει και πόνος όλων των Ελλήνων.

(Την Τρίτη 4 Δεκεμβρίου 1990, το Κ.Ι.Σ. οργάνωσε στην Αθήνα, στην αίθουσα Ξένων Ανταποκριτών, συγκέντρωση Τύπου, κατά την οποία παρουσίασε το νέο ειδικό τεύχος του περιοδικού **"Χρονικά"**, που είναι αφιερωμένο στη **Φυσιογνωμία του Εβραίου στη νεώτερη ελληνική λογοτεχνία**.

Κατά τη συγκέντρωση, προλόγισε ο πρόεδρος της Επιτροπής Δημοσίων Σχέσεων κ. **Μ. Κ. Κωνσταντίνης** και μίλησαν ο επιμελητής του τεύχους κ. **Αλμπέρτος Ναρ**, καθώς και ο λογοτέχνης - θεατρικός συγγραφέας κ. **Ιάκ. Καμπανέλλης**. Το παραπάνω κείμενο είναι εκείνο της ομιλίας του κ. Καμπανέλλη.

Εβραϊκά Φυλακτά για το κακό μάτι

Συνέχεια από τη σελ. 22

των είναι προγεγραμμένη.

Μια πολύ διαδεδομένη συνήθεια των Εβραίων της αρχαιότητας, που χρονολογείται τουλάχιστον πριν από 2.500 χρόνια, ήταν η χρησιμοποίηση χωριών από το Tanah (Βίβλος) θεωρείτο πολύ αποτελεσματική. Τα εβραϊκά φυλακτά ενάντια γενικά στο κακό και ειδικά ενάντια στο κακό μάτι, έχουν μια εκπληκτική συνέπεια. Συνήθως όλα αρχίζουν με την επίκληση "Στο όνομα του Θεού" ή "Με τη βοήθεια του Θεού"... και συνεχίζεται με ένα από τα "Shemot" ή ονόματα του Θεού, πολύ σπάνια ο γραφέας χρησιμοποιεί το Τετραγράμματον. Μετά το όνομα ακολουθούν τα ονόματα των χιλιάδων ειδικά ισχυρών αγγέλων. Οι Καμπαλιστές είχαν μια ειδική γνώση μυστικής δύναμης αυτών των ονομάτων. Μετά από αυτή την γενική επίκληση των αγγέλων ξεκαθαρίζεται και ο σκοπός του φυλακτού. Αν πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για να προστατέψει από τις κακές ενέργειες της Λιλίθ, τότε ζητάται η βοήθεια τριών ειδικών αγγέλων, των Sanvai, Sansavai και Samanglof. Μετά από αυτό συνηθιζόταν στα φυλακτά που ήταν γραμμένα σε περγαμνή να αναφέρεται το όνομα του προσώπου για το οποίο ήταν γραμμένο το φυλακτό και μετά να επαναλαμβάνεται τρεις φορές το Amen και το Selah.

Υπάρχουν κανόνες για την γραφή φυλακτών και ο-

ρισμένοι Καμπαλιστές ήταν πολύ γνωστοί για την αποτελεσματικότητα των φυλακτών που έφτιαχναν. Το Sefel Raziel είναι ένα από τα σημαντικότερα κείμενα και ένας από τους μεγαλύτερους γραφείς ήταν ο R. Haim Joseph David Azulai, γνωστός σαν "Hida" (πέθανε το 1807), τόσο βαθιές ήταν οι γνώσεις του που όπως λεγόταν ακόμα και η υπογραφή του είχε τη δύναμη ενός φυλακτού.

Τα φυλακτά ήταν συνήθως γραμμένα σε περγαμνή, σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες. Ο γραφέας έπρεπε να νηστεύει και τα γράμματα έπρεπε να γραφτούν προσεκτικά και μόνο σε "Ashuri" ή τετράγωνα εβραϊκά.

Τα φυλακτά που έχουν χαραχθεί σε μέταλλο είναι συνήθως συντομότερα και δεν μας είναι γνωστά πολλά για τους ανθρώπους που τα έφτιαξαν, παρά μόνο ότι δούλεψαν κάτω από τις οδηγίες ειδικών.

Στο Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδος υπάρχουν διάφορα φυλακτά. Μερικά είναι γραμμένα σε περγαμνή και είναι κλεισμένα μέσα σε μικρές μεταλλικές θήκες, σκοπός τους ήταν να φοριούνται γύρω από το χέρι ή γύρω από το λαιμό. Αλλά έχουν το σχήμα δακτυλιδιού ή κολλί με μπλε χάντρες. Υπάρχουν επίσης και αρκετά παιδικά φυλακτά.

English Summary of the contents of Issue No 114

(January - February 1991)

In this Issue:

- An article by the well - known Greek dramatist and author Iakovos Campanellis on the **harmonious co-existence of Christians and Jews in Greece**, which continued even in Hitler's concentration camps. As Campanellis points out, "I remember Jews in Mauthausen inspiring hope in the hearts of non-Jews and giving them the courage to continue".
- A study of **Racism and Anti - Semitism**, by Professor Th. Lipovats. As Professor Lipovats notes, racism and anti - Semitism "as an ideology and a mental predisposition are the consequence of traumatic cultural changes in society and in the field of knowledge, but beyond this they continue to have an independent existence despite the scientific and philosophical critique to which they have been subjected".
- Five poems by Nelly Sachs, winner of the Nobel Prize for Literature in 1966, in Greek translation.
- From a book published in 1912 and entitled *Treatises on Chios*, an extract concerning a lecture given by Renan to the Cercle St. Simon, on 27 January 1883, entitled "Judaism as a Race and a Religion". The extract also refers to other academic studies and **examines the position of the Jews of Chios in the 16th century**.
- An article by Bohor Forni, containing particulars of the **Jewish Community of Chalkida** (capital of the Prefecture of Evvia). The town has preserved tombstones which testify to the presence of Jews there as early as 1200. The article is accompanied by photographs of Chalkida Jews taken in the early years of the 20th century.
- A short story by G. Filaretos, first published in 1905, which shows the extent to which **the Jews who settled in Thessaly**, were assimilated into the Christian population of the area, with which they lived amicably.
- An account of the French author **Albert Coen**, who was born in Corfu in 1905, and, on the following page, extracts from a paper by **Heinrich Schliemann**, excavator of Troy.
- An article by Esdra Moisis on the customs of Jewish folklore concerning **the birth of children** in Larissa, capital of the Prefecture of Thessaly.
- A description by the Director of the Jewish Museum of Greece, Mr Nikolaos Stavroulakis, of the custom of **keeping a talisman against the evil eye**.

עץ חיים הוא

Δένδρον ζωής είναι η Τορά...
(Παροιμ. 3:18)